

2407

GOTLAND

Lau

19/12 -
Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

19/12 1929

Karlsson, Jakob, 1929

Svar på ULMA:s frågelista 16 Brödet och dess tillredning

88 bl. 4:o

/Granskad och J.K:s egna rättelser (i brev)
införda av H.Gustavson/.

Exc. för ordreg. 1941
av H.Gustavson.

2407

19/12 27.

1
Fie i Land den 13/11 1929

D:o. Herr Johan Gätling

Landsmålsarkivet

Uppsala

Antäpningar analikt fråglistu 16. um
bröä u däs tillvärkning. -

1. Inledande frågar um bakning
Bröä "bakä", ligangnäs i flais fall, än när
de bakäs bröi, t. ex. p. lak kakä, pankakä, vaff-
lar, munkar, plättar, hvitväggar, kruppkakä,
grävkakä, rygkakä, vaitäskakä, limpå, goröd,
ästarbakällsar, pippakakär, u bak rygbröi, byg-
kakä, hastarkakä, nyrbassar, kännkakä, arkokär,
o arkoksbröi, fiskbullar, kytkullar, bak sonakakä,
så sum kringlar, pippakakär, säkakakä, tärtä, o
bak bakälsar, u nöianä, bak smalbröi, bak ingstrull

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

q. prästaië q. fiskbröi, bak prutt, bak präuding
 m. m. — u um ja groundar ättar, så jär de ämudnair
 ärd, sum de kan sägäs "bakä" um säsum: bak veitas-
 bullar, rygbullar, kämbullar, sämningbullar, säm-
 ningkakä, bak sämningar, bak saffransbullar, fladar,
 pärplättar, bak ungsprannkakä, sämningssprannkakä,
 u nå i nöiarä häidar, saffranbröi u kaffibröi...
 — så att häusen vait va mik de jär sum de kan sä-
 gäs bakäs um i Lätlänsku —

Ärdä "bakä" bigang näs i flair fall än när de
 bakäs bröi. ^(q. de sum ej oröjndee kalläts bröi) D. v. o. att me "bröi" i Lätlänsku mai-
 näs: "rygbröi", sum jär tillraid si ar, q. bak ar sammän-
 mal rygmyöl, q. osiktä rygmyöl u vatt'n - tillraid-
 ningi kumar ja hie länjar fram. —

"Bakä" användäs sällän i andrä fall, än när de gällur
 tillraidning ar de sum jär jettbart, u där hie myt-
 häs andrä ärd u äutryk, så sum: bädä hasä vältä u
 i sammansättningar: solhäd si has' si framför brasin

62

(basball) män um stämpeli: di "bakar" i hop si i smil-
ereu till a bakä, bräukar de hait i blant. -

Alle bakä mainäs när föidämneä bakäs me vär-
män, q. när daigän bakäs, u int jälv tillvaidningän
av daigän; män i än dail fall, u jälv tillvaid-
ningi för'n dail saker, sum ja har räknäusp jär
för äut sag bakäs (gräddas) intä, äut'n kokäs, u
där haitar sjäta tillvaidningi bakä - kändut
män sä jär de - sä ätt i sumbliu fall, kan tillvaid-
ningi u kalläs för bakä, u tillvaidningi u bak-
ningi hängar mik i hop, angäändlä bakä, sum ja
vaidarä kumar bi kalum gineum äksämpäl, när ja
kumar hiru de kappittlä.

Lätt bräidaigän q. kakdaigän sta i ungn'n u bläi bak-
kar. Bröüjär int bakt ämme, u jär ämme daigäu.

Prakar jär int bakt ämme, u jär int i gineumbakä, äut'n
daigäu ämme, q. int i gineumbakä, äut'n lätt dum
sta i ungn'n bi däss di bläer bakä.

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

Ja skall bak' i dag, ja har bakä^u ef. bakt, ef. skilt-
 av me bakä, ja bakt i går. Ja skall ta i kop me bak-
 ningi ef. bakä. Bakningi jär avskild, ef. ja har skilt-
 av me bakä. Daigän har jästupp nä, sätt de jär päi-
 dar ja, fi bakupp nä d. v. s. häil daigparvtaia^ä —
 män de jär int säkt, abt jälv bakningi jär vä^kställd *) sagt
 i ungn'n, när de jär uppakt ef. bakäsupp, äut'n
 daigän färmäs, så mik daig, sum jär sätt si ef. i
 kopräert äbba si ja en gang. Ja skall sätt daig i
 kvälld, u bak bröi i mörge. —

Tiu fa bröi u kakä u mair där hilt, så skall
 de "daigar" ef. "daig"^{hilt} u de jär'n rasande smait u
 har av daig u smait, i ryamarhait i sammansätt-
 ningar. Bröidaig, grambröidaig ~~bä~~ limgbröi-
 daig ef. limgdaig, kakdaig, bulldaig, pringlädaig, saff-
 vandsdaig, pipkakdaig, u s. v. Pankaksmait, vaff-
 älsmait, gorädsmait, päudlings-smait, blodpan-
 kaksmait — ja f- n vait va mik daig u smait

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

de finns hie ault bakvärb, för'n de blair bakt,
u sumt bakt. —

Viss häidar för bakning, var ef jär de junt intä,
änt'n för de mäntä, så bakäd'n ef bakar, när bröia
ef kaker jär släut; aindäst hi jaul, bräukäd de
gamblä bakä flair bakning^{ar} (i flair umgangar) bröi
u kaka me, sum häidäd bak hi jaul, för Gra slän
häid'n av arä, kalläd^{ef kuller} bröia u kaku si längst,
för änt'n hi' bläi myglett u gamält u karot, u de
kallädäs för jaulbröi u jaulkaka. Bak hi' kallas, hie
bryllaup, hie bigravälsä, hilt bansöl, hie slet-
kalar; u de häidar: kallaskakei, bryllaupskakei
u. s. v. Tills jaul u hi kallas, u hi' sletkalar
u hi häusätningar⁴, ef häusät-tingar (har ja härt
sumbli säkt) baktäs ef bakäs de flair dagar ätta
si, för da skall de väl bröi u limpa u kaka hie
av flair slag. I synarhäit hi jaul da de baktäs
all stans i stäuer⁴, så var de int ortum bröilukt

Landsm: Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

Stigorne

u kaktukt äntä, ef. ar färre bröilukt; u än brä-
 kar sägä (ja skämt) um än staurar grastain: att
 för var gang han far käm färre bröilukt, så snor
 'n si. I vantiu fall till häusbiko, så ^{har} häusmor
 ef. kvin-fällki i häusallclä, svar för bakä, üt'n
 att nägän har bihövt jällp dum, ef. att di har bi-
 hövt laigä, för de far präikar lerä undar häid'n
 när di vaksar upp jär änt pa landä, så att baknin-
 gi jär kvin-fällksärrkä, sum all am matlagning, så
 att de skall var nöidfalle u brist pa kvin-fällk, um
 kalar skall dailta i bakningi; sum har, u kan
 träpftill, um de int jär någ am vad.

Stän, de finns särskild bakärskör u matla-
 gärkäm, sum haibar kokamöidrar, sum am-
 läitäs till kallas, bryllaup, bigravälsar, u andræ
 tillställningar jär änt pa landä, för ki jällp häu-
 salskänn-fällki me bakä, u andræ tillräidlsär ki
 kalläsä. — Til Kup. IX. u VI. kumar ja väl ^{ten} me häid'n

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

fant'n de jär langt dät — ja, si att inlaidningi um bakä u bakningi for va bra nek. —

II. Allmänna frågor um bröia.

Allt bröi mainäs i föidväg, de sum jär tillräddä av sammanmal ryggnjäl u vattor, u ammsäis, sum själv de nöivändustä i matväg äi a häusallid, um de änd fims matvarör av amn slag; i rygnarhait förr, i min uppvaktstaid.

Fanns de int bröi äi a häusallid, da ammsags de när ja, sum um än var matlausar, sätt de var själv häuvudbeständsdäil'n äi matväg, sätt de had oakt de 'n stor bitäid'lsä, u kalldädläs, i stor hällgd, i dän gamlä taid'n, u kalldäs av de gamblä, för de märskä, för bröigussnamn.

Ja 'n fik häir sum täidäist, av a fatti imhöisäs kvinnfällk, me mang banungar: "banungar di ropar bröigussnamn bröigussnamn", när a var bröilaus, u käm ja a bondställa, u had um bröi.

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

Förr äi dän gamblä taid'n, när de int fanns någ
 am än vädskvämmar — ja, ja minns dän taid'n,
 da de fanns handkvämmar, ja'n dail ställar häi
 böindnar, u har varvt me u mal pa dem, ki' bröi
 — så kund de bräfftili, att de var lungt läng
 ätta'ri, u um än da änd had bröised (rygg) så kund
 'n int fa malä u fa bröimjöl ki' bak bröi av, da
 var de int någ am rad i nöidfall, äm mal'ef.
 drag i ginum läit ryg pa handkvämm, u fa
 bak läit bröigussnamn, um int någ amä, än byr-
 banar u hastakakä; män var de än bondä, sum
 had dragvar, så fanns de u hästkvämmar, han
 känd i ginum me dragvar a kallturmä sed (rygg)
 sätt de blai mjöl till a bakning u änd mäir,
 sätt kvinmfälki kund fa lägclag, u bak i stäur
 ungin; ef. fa bak i gussnamn u fa bröi i häusall.
 Lä i gussnamn, sum än kund fa häir de gamblä
 säg sum taidäst.

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fagl. 16

~~10~~ Lan bröi av varandra, gärdäs de förr, sum baidäst, när'n blii bröilausar — de gäs de ämmu förtas i nöidfalle, för bröi jär fö' de mäntä, ämmu ^{de} oumbärlia föidlu, fast'n de int ja langt ner jektäs så mik bröi sum förr, äi dän gamblä baid'n, äut'n manggungar mair kakä i stältä.

Daim sum gik u biggäc, ef. bad, för'n 50-60-40^{ti} ar sinä, u ämmu längar fram i baid'n, u bad um bröi (i nyomar-pait bi' gaul så var de int ont um tiggvar) så var daiväs läksä, när di kām inn, bi' häusmor ef. matmor: ja skud väl alleri i gussnamn fa bid um än kant bröigussnamn i gussnamn.

De frågäs: um de armsags sum synd, äi dän gamblä baid'n bi' jet "fäint bröi" i varrdäslag.

Me "fäint bröi", mainäs kakä, kan ja förtä, för ja har set i böcker i svämmeku, de kan haidä: "en kaka bröd" sum jär bakvämt mot Gätthlandspräkä — män synd armsags jüst de int förä, bi' jet kakä i

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

varrcläslag, va ja wait, män, de arnsags för yvraflöid
 ef. oröikligt, för 'n kund fa här äi min ungdomstid: misshushik-
samt.
 di livar så yvraflöidutt u oröikligt, sätt di had ka-
 kä pa borä när di fik mat — ja, sätt di livar sum
 härrkap, sätt kan de ibadutt (räktil) för daim pa
 de väisä sä Unn nägän ar de gamblä, för 'n
 50-60^{ark} ar hi bakar, fällädner a bröi, ef. än bröibit,
 så byssäd 'n bröiä, när 'n to upp de, u sägga: "Gud
 förlät min ond synder" — sätt de arnsags sum
 synd hi fäuner bröi, u händäd de mi när ja var
 särrk, så blai de barnär: "dän jänt a väin me mat 'n
 ef. bröiä, u de jär synd u väinaktet hi gäs sä".
 u pa sam väisä var de, unn än läggd a bröi ifran
 si me undasäide upp at, så blai de barnär, män
 va' förä, de int var bra, pa ja int vaida pa.

De jär mik sum imbigräipäs me "dagligt bröid".
 Luttar räknar upp än hail popar i kabbesin
 pa de frågar, sum ja käm hi tänk pa, u kummar

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fagl. 16

i håg, män hann matt var n godagspillet, sum de
 kaitar i blant, för de far nek bigäsi me mindlar
 saker u ting, än va de rbar i frågu, så sum: akror,
 boskap u bokag — de jär just, för f- n int så mang
 pa is häid'n ätt minst'n, sum väknar de för dagligt
 bröi! Nå ja, de häirs int hi ämnä, hi balum väidarä.

Män har'n int brist pa mat, sum äi dän gamblä
 häid'n, de nöidvänderhä var: bröi, fisk, pärar, u
 mjölk, så fik de bigäsi, u än bihövd int svälltä, när
 de famns; män i blant så traubäd de nek; män, famns
 de, så var di gladä, när di had av de särntar, sått de
 rähd för vinntan, sått de sägdäs sum häidläsk:
 "quakillä ätt röv har bröifäidlä för vinntan". Män
 blai di matlausä, q. de blai brist pa mat, så kai-
 täd de nek u, ätt di var bröilausä, i nymanpait, um
 de fabbäcläs bröi. De bläir härskap av us, sägd pällin-
 gi, när di var bröilausä q. matlausä. Ikon när'n
 har u när'n int har, sägd pällinge, när'a bakt pa

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

de säist bakmjöilä, sum ha kaddä. Dän sum har
bröi u int givar, han jär värddar, bi' svällt sä läng
än livar. Bättar bi var bröilauser än radlauser.

Rummar dag sä bläir de rad. ^{of kumar rad.} Toma smulär jär u
bröi. Jek upp säist bröibit'n, sum du jebor pa, annas
sä bläirt du int svarbar, fik än biskening um,
när'n var sårk, sä ätt där me mainäs makbit'n.

Me levebröd mainäs pa Gättämbkä ^{ll} "Livsjon". Till ex.
p. Uom jär spannmålsqubb nä, ättar har spannmål,
sätt han har livsjon u bröi till sin död.

Uom fik plas'n ättar han sum dädälä, sätt nä fik han
livsjon u bröi. Uom to plas'n of tjänsti av än,
sätt hä to lissum bröicä ör munn'n för dam'n.

Uom förlord a go förtjänst u a gubb bröi.

Dän ainäs bröi, jär dän andräs död of dän ainäs
död jär dän andräs bröi. Ättar sum Prästbar bräu-
käd säg i läkhalä: han ^{har} gät hädan, för bi läm'n väum
of än armar.

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

Utan (ha) har varit i hans bröi, när pa i all sin
 taid. F.ex. p. har tjänt häi en böndä, ef. varit pa ätt
 skäl(tä) längä. De jär mang i häusallidä, u jär mang
 bröijetrar, sätt de skall väl bröi till. Dän särrkän
 han jär sä rander u tjäkar, sätt de matt var in rik-
 tur bröipäl. Utan gar för de märsst u naullar
 (jetar) pa bröi jämt till. Utan (ha) jär a livnäs mat-
 skap — säs um någörn, sum jetar väl, u jär tjäkar
 (tjäk) u faitar (fait), män int arbetar; u ärmu a
 grävt ätttryk fer in häirä i blant, um sän där
 jänsk: "a livnäs skithäus", u jär ill sedlar av ärv
 arbetarä. Mat'in jär halv föidu faitar de äi a
 ordyräk. Pänningar jär de äind sum clän fattia
 har, bräukar äv slarrvaktat arbetarä sägä, sum int
 sättar värd pa pänningar.

De faitar: jet bröi till finskän (= jet bröi u finsk)
 jet bröi till kyttä (= jet bröi u kytt) jet bröi u skyr,
 jet bröi u mjölk, jet bröi u säupa. jet int äimätt,

*) jilmjölke
 *) mjölk

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fogl. 16

fisk, kytt, styr, mjölk, säupa, u s.v. jet int aimätt
 ef. värt bröi, äut säup säupa till. jet de int aimätt
 (= ensamt) bröi, äut'n lägg smör pa de (= smörbröi)

Såu jetar värt aimätt bröi, äut'n smör ef. ästar
 pa, u varrkän mjölk ef. näg arm till.

Namn pa de ovm jär bak ti' bröi: um än
 har a häilt bröi — rygbröi mainar ja — sum för de
 mäst läknar fig. 1. c. — sum skall skäräs sundar,
 så häitar de: ätt de skall "byräs", u clän fyrt bit'n,
 sum än skärar av me bröcknäivär, häitar bröi-
 stumpän; sin när'n fortsätter väidarä, så häitar
 de bröiskäivär, u a skäivä bröi, u de jär stör u
 mindar bröiskäivär, ätt ättar, sum di jär skärnä
 tjäk till. et stäur tjäk bröiskäivä, pällöl de gumb-
 lä för'n "plig" bröi, u stumpän för'n bröckamt, sum
 säicläst, ef. än kant bröi. De säiclu av fyrt bröi-
 skäivär av bröia, sum var nemäst stumpän, pällöl
 di för "stjæmors-säiclu" — ifall de sked braicläs

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fagl. 16

Stjæmors

smöin ef äistar þa bröiskäveri — um smöira ef
 äiträ blai braidlä þa stjåumorspäideu. Bröistum-
 þrån kallcläs u för kantänd'n. Mör skud väl int
 kunn gi mi än kantänd bröi i gussnamn bräukädi
 gammäl tigg-gubb sägä. Äm hit ar a bröiskäi-
 vä, häitäd'n ~~tit~~ hit bröi ef a tuggä bröi. t. ex. p.
 vör þar allðri än hit ef a tuggä bröi nå. Ret'n
 läit'n hit, häitar a bröismulä u bröismulär. U
 närþa väint släut: mänt'n allðri a smulä, ef a
 snaldä bröi. Ja minn mäin Svärmor bakädi bröi
 i bryggarhæusä än dag. Nör þa haf þat bröi bakta, u
 þat äut clurn ör engin'n, sä þäm de a kälting inn
 þill na u þykta: de var fastitt gram vakrär bröi
 clän hart bakä, u vik a færste gö bröitukt clu hart
 jär inn bæi di; ja far a läibi "snaldä" bröi ar di.
 Svärmor þo bröipnävän u skarar än bröistumþ
 ar a bröi þill na, u þjændäd na. Nainai! Jnt sä
 mikä, þörv a läibi läibi snaldä. Va skatt du gær

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson, 1929. LAU

GOTL.

Fagl. 16

me så tait da, vilt du int ha bröistumpän, så kanst
 du lättbläi, män nägu snaldä bröi av mi fart du
 intä. Ua glaid i väg ör bygggäkäusa ef. pa dur i gän,
 sum de haibar, u to int i mot bröistumpän.

Tin fräg ja Mor, va för ha int to i mot bröistumpän,
 när ha vid gi na änn. De förbarstade trull-
 källingē, sum börr vid ha a snaldä⁺ bröi av mi, ti' **Hiten bit*
 pekt i änd'n pa si "för ti' ha bröidyku av mi", de
 slapp ha de, ha trod int att ja fötsto u virst va
 ha skud ha bröesnaldu till ha i, döevläd Svänn-
 mor sin yvar na. — Äm bröiknallä, jär a
 mincler bröi, sum jär harrdbakä u gammält, u
 harvt u skarpt. Uälckhull'n ef. skrapull'n, kalläs
 dän hull'n ef. de bröiä, sum jär bakän av dän dai-
 gän, sum jär ti släut i daigtregä, u sum daigän
 skrapäs lärs me än knäiv ifran säiclär u bultnän,
 av daigtregä. Näibakt bröi kallas för fjänsktbröi,
 u när de bläir näglä dagar, ef. i blant näglä vikär

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

gammält gammält bröi; ~~holskärp~~ bröi, när de jär
 yppä^u, ef. komräum millum middeum skärpen u krum-
 me, pa uppsäide av bröia. Kladdut u daigutt bröi,
 när när krumu jär laus u kladdu u daigu, sum
 bröia bräukar bläi, när mjöilä jär av sprungi sed.
 Bainutt^u bröi, när krummu jär saig u harvd,
 när bröia jär holskärpä, sum di bräukar bläi,
 när de jär bakä, av mjöl, sum sedi har varvt sprungi.
 Mlygutt bröi, sum de gamla sägdat de
 var bra hi jeta, för da bläi än starkar. Klarv-
 bakt bröi: när skärpen närpa jär brämnd u harvd
 u skarp. Lenbakt bröi: när de int jär eginum-
 bakt, ef. eginumalypä, sätt de jär laust u daigutt
 innäi. De sum jär äubring bröi haitar skär-
 pen, ef. bröiskärpen, u de sum jär innför skärpen,
 haitar krummu. Bröii jär tetä, när di int jär
 holskärpä, u da jär di sum di skall vara. —

De yoria^u frägar i kappittlä, um hullä, limpä,

*) löst
(m. stälrand).

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

bakã u kusã, härs int hie dãn särbärs rygbröi
ef säurböi, sum ja har skriv um jär föräut, så att de
kummar ja hi skriv um längar fram, äi a arm kappittl.

I fig. 1. b. b. jär in bröityp, sum baktäs när ja var
särbk till jaul, av grovbröidaig, sum häitäd: jaul-
gräisar, u sum vör bräukt fa vassin av mor, till
jaul. Män, ätkar sum is antäkningar, int
gätkar någ andrä särbärs bakvärbk, än bröi ~~fram~~
ef rygbröi, så skall ja hiekrivã ain avdailning, av
hiehndlingän av bröidaigän: När svinnfällki
skud bak bröi i stor ungnin — ärmu jär de int
väint härbklägt, fassit bröi ^{nå} bakäs för de mänt i hi-
sparnings-rjäisar — så gromtäs hievräidningi
me daigän kvälldin ef daigän föräut, för in di
skud bakã, sum häitäd: att di skud "lägg daig".

Daigbrugã tos fram, u ställcläs pa a par stolar,
ef u sä präin särskiltlar pall, — daigbrugã kumar
ja hi hiekrivã längar fram — sin sä hälläs mjältä,

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

19.
20

sum häitar bakmjöilä i daigbrugä. Daigrattningröi-
tu star pa ällä'n me vatt'n äi, u vattnä häitar
"daigrattnä", sum skall värmas, u var lagum varmt
varmt, ef. int för mick varmt, ef. för läit varmt,
sum di hämmar ättar me hämmar i vattnä. När
vattnä jär lagum varmt, så häisar di daigrattnä
ör grövku i daigbrugä pa mjöilä, u så tar di daig-
skuru u väisar ihop mjöilä u vattnä, hi däs ätt ^{*) de gylsden}
de bläir'n tjäkar daig av. Bläir de för kumt, så läg-
ar ef. häisar di mair mjöil äi, u för tjäkt mair
vatt'n äi. Läit jänt ef. gärd, bräukäd di häi äi dai-
gän me de samä. När di had fat röiert i hop de så
tjäkt, sum di pund fa de me daigskuru, så knädläd
di i hop de väidlarä me hämmar, me ~~to~~ knöitnä nä-
var, sått vattnä u mjöilä rikket blai blandlä, litt'n
tjäkar daig, sått mjöilä rikket me riket blai bland
me vattnä. Tin när de va' gänt, så stääl di dai-
gän sätar u jämmar upp pa, u så läggd di a vaint

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

lakån upp på, nemäret daigån, u så där upp på än
 fiut ef. u så a döer^äta^äusa ef. a daundöina. Var de *dundyna.*
 kallt um vintan i bygga^höusa, ef. där sum ungn'ⁿ
 var, sum de bräukbäs läggäs daig, på hjärcläs daig-
 brugä imm äi a amn råum, sum var varmarä, u
 där fik de rba till damn märkeån, sum da ärmu
 daigån skud knädläs^u u ha väilarä bihandling.

Ja har nämt grumbröi jär föräut, u daigån
 till han, haitar "grumbröidaig"; han tillvärkäs pa
 sam väisä närpa, män mjäitlä jär päinarä ma-
 lä, u ^{sa} kämsäel, ef. u så sälläel di de, sätt allt de grävü,
 u skalar käm i fran, u så pälläel di kokhatt ef-
 -hitt (sär sumblä) vab'n pa mjäitlä, när di läg-
 gäel daig. — Fortsättning me bihandling av daigån
 i daigbrugä pa bakningsdagån, sum häins till an-
 dra avdäilningi, me daigån ef. bröidaigån.

När daigån har stat yvar nati i daigbrugä, så
 har han föi de mäntä blitt lausar, ef. "blutnä", sum

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

krimfällki bräukar sägã. Da laggãs de onair
mjöl ai daigãn, u knäclãs de um hi dãns att dai-
gãn blãir lagum bjãkar, u allt mjöl har bland si-
me daigãn, sãtt daigãn blãir sãimur ef. saiger,
sãtt'n halldar i kop, nãr'n sin skall bakãsupp ef.
bakãs bröi ar. Daigãn hyllãs pa i gãm, u far
sta i daigbrugã i nãglã tãimar, ef. hi dãns att 'n
far flövidskãicli i ungm'n u far daem hi' brimã
u älldupp ungm'n, u undar tãid'n bakãs de upp
ef. bakãs bröi ar daigãn -

III. Bakungn'n u bakraiditkapi.

Bakningi försigik dãr, sum ungin farms, ai a sãr-
skilt rããm bãr böindar ai flygãlbyggningãn, i
bryggarkãusã, u daim sum int had bryggarkãus
sã had di ungm'n i köikã, u för i gamblã tãid'n,
sã had di bakungn'n in i vordãs-stãun, imför
sprãisin. Pa bondstãllar, had di för de mãnbã tãu
(2) bakungnar, en i bryggarkãusã, sum var stãurar

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

22.
27

u haitäd stor ungn'n, u en i käckä i kökäspräis'n,
sum var mindar, u haitäd läil ungn'n. Stor
ungnän i bryggarkäusä, nyttädäs för de mäntä bi
bak bröi äi, u läil ungn'n bi bak kakä äi ef. u,
när de int ikud var storbakning ef bakäs mik pa
en gang. Bryggarkäusä nyttäs bi brygg äi tvätt
ef. vasskäi u bak äi -

Falsk

Bakungnän jär di sam sum fig. 2. äinlösts
"präis'n" (1. g. ruva) framför ungsomunn'n (= 2. omsunn'
jär a äri djäupar, u träi änar braidar, u kalläs för
bryggarkäusspräis'n, u ungsomunn'n jär mitt pa i
präis'n. Ungsomunnin jär luke förä, me ramän av
jan, u luke av spjälplät, makän bi fig. 2. 3. 6.
ungsluke jär träi (3) kvarter braid, u 14 tum hang.
Ungn'n jär i fran ungs Luke, träi änar u fäir tum
djäupar, u braidar käu (2) änar u säks- 7 tum, så att
han jär läit braidarä än, na fig 2. 3. ert'n (= ale)
Ertän jär av lair ef. laireril, u för yvrit mäu'n

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

av källkstein, me lairbräuk i onillum stainer, sum
 var de gamblu sätta hi mäur ungnar. Uögdi pa
 ungnan ifran ertän till völfte, jär så haugtsum
 ungsleka 14 tum, u läit häigar mittäi, u legar at
 kantar. Så jär o ungnin i bryggarhåusa. Män nä
 i nöiarä häidar, mäuräs ungnar av bigäl, u ertän
 av älldfant bigäl. De gamblu sätta hi mäur ungnar
 av stainer u lairbräuk, häitar lairungnar, u
 cloim sum jär av bigäl för bigälungnar. De jär
 int jär me säkt, att all ungnar var ättar de mättä,
 sum ja har amtäknä, ättär de jär daim sum jär
 störrä, u mik mindar, män själv kånstruksjonin
 jär de samä. De finns int mäir'n en (1) yppning
 pa dän umbald ungnin, u han häitar ungsmeir'n
 me ungsleka förä, sum star ypi, när aengnin äll-
 däs, män lukäshitt, när de bakäs i ungnin. Bakungin
 mynnaräut me ungsmeir'n i bryggar-håus-späis'n u
 um ungnin jär i köikä, i köipäs-späis'n, u väikän gar

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

upp i ginum kusstainar. Ungni'n stängcläs me ungs-
 uke sum sat font i ungs-karrmån i ungsomun'in.

Framför ungsomun'in jär späis'in (bryggarkäus-späis'in,
 käks-späis'in) u äldhärcl'in av kon jär umkring a
 halv än undar ungsomun'in. -

Bakvid'in jär av fyra, fö' de mäntä av flovid' u ^{*) fannved}
 flovidsskäid, sum bör va' bärarar - bär flovidsskäid (-Trån)
 cu grän gar u arm ^u jär fäm (5) kvarter langä, u grävä
 allt ättar, sum di jär klunä ef. klunä stor ef. sma.
 jär di storä, sä bihövs de int så mangä, sum
 när di jär mindar ef. sma. . . -

Äldningi: Skäidi läggäs in i ungn'in, sum fig.
 6-2. äubräisar i fraglistu 13. " äld u äldgärning.

När skäidi var inläggt i ungn'in mitt pa er-
 län, så bändcläs flovid me faitvid - melluffaitvid
 ef. stumbläfaitvid - sum häibäd ungsfaitvid. Fait-
 vid'in läggcläs pa ertän - härlän ef. herlän sägd de
 gamblä - undar flovidskäidli sätt de to äld i claim.

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

Vid int skäidi brinnä, så kaitäd de; att ättel'n svart-
 näddä, u da läggdäs de mair faitvid undar skäidi; sätt
 skäidi häm bi brinn u brassä. Um luggän slo för
 mit ätt ^{ginum} ~~ig~~ ungomun'in, så stängäol di dragä
 me ungsleku, sätt de blai lagum drag q. att de brant
 lagum brassä. När skäidi had fallt i hop, så att
 de var gläidur av dum, da kaitäd de: att ungn'in q.
 ättel'n egänbliän) var fall'in, da räirdäs gläidnar
 u brannlar kring yvar ungsälhär, sätt han skud
 blai jämt varnar. Gläidnar räirdäs ätt me
 än klainarä stakä, sum var in 5-6 ärnar langar, sum
 kaitäd ungs-stakän. Gläidnar fik legg kring räirdä,
 sä däng de ärmu farms nägän brant, sum brant lu-
 gä, me ungsleku ypsi, för luktäs ha till, da svart-
 nädd u sluk nädd gläidnar. Gläidnar kardäs, q. rak-
 bäs (mair förmämb) ätt ör ungn'in me "grolaku" —
 en förvrängning av: ~~glodrak~~ glodvaka — ätt i ginum
 ungsmeun'in i späis'in. D grolakä D —

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

När in bigangoräd grolaku ti kar glöidnar ör ungn
 näv me, så kalldar i skakän, u karar me de rak
 säiddu pa ertän, sätt'n far glöidnar ör ungn, äut.
 Far de äud i grolaku, sum de sum päidlästkräffar ^{5 som ofläst}
 till, så kar in vatt'n äi a haljå q. span ti clepp
 ner na äi. När glöidnar jär äutkarnä, så skall
 ungsertän sopäs rainar me ungskrant, sum
 jär av luelnä ra talqvintar, u häitar ungskrant-
 bärrä. Bärräskvistar sättäs fant pa ämnd'n äi
 än skakä, sum clän ändn av skakän sum karst'n
 skall sitä, jär bislagän me jan, me a äiglä äut
 i jälv ämndn, u sä me än ring än bit uppför pa
 skakän, sum bärräskvistar träcläs äi, u säir-
 äut ungefärliän så här u kalläs för
 ungskrantakän. Män, för de mänt förr, så had
 di häilt änkälit än vantiv skakä äutn bislag, da
 barnt ef. bindläd di i hop bärräskvistar me a
 björkveclä, u i nöidfari me a snöivä, u sättäcl

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

kvant'n pa stakänd'n. Sevant'n duppäs i vatt'n,
u sopäs me vater, amas så brännar n uppr.

När ungn'n jär rainsopän, da jär'n färdur hi bak äi,
u da bräukt värman undasöikäs, um än int jär för
varmar, sätt ⁱⁿ brännar bröi ef. kaku, ef. de sum skall
bakäs äi än. Ja har set di har kant in äi häit mjöl
för hi fa rایدä pa, um än var lagum varmar.

Um än var för varmar, så duppäd di ungskvant'n
i vatt'n, u stämked in vatt'n pa ert'n, pills'n
blai lagum varmar. Käusmöidrur sum var gamlū
u van bakärskar, bräukt säi pa fängän i ungn'
um än var lagum varmar. Ungn'n jär brännhaitar,
när skärpu pa bröi bläir brännel hi' kuel; u svalar
haitar: när'n int bakar så fort'n skall, u de haitar
akt ungn'n jär för svalar. När de skall bakäs flair
gangar ätta' si pa ^{en} dragän u ungn'n bläir för svalar,
sätt'n int vill bakä, så haitar de: akt'n skall ällcläs
uppr ef. ällcläs amsin. —

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fagl. 16

Att bakungnar int har fimmäs jär at in traklar, kan
 ja int mimmäs, män ja vait, att di har fimmäs abbninst
 u par hundrä ar jär i Lau, för i min banelom, där
 ja jär föidelar äi än gammäl stäur^{ar} yvra byggning, sum
 var langt yvar hundrä ar när'n blai ner-sivän, var
 de än stäurar bakungin, me än stäurar ungsmeun,
 u sum mor kaltum, att i clän ungnän, var bakpi
 mang fladar, för de att ungsmeun u var stäurar,
 män de kam var mögligt, att de var flair häu-
 salad, sum bigangnäd si ar, hi bak äi clän ungn'n.

Bak ~~praxor~~ hastar of rist, har ja vart me um
 hi bak ~~harbov~~ kaka på, äi än vantir späis på glöidelar,
 män alleri har ja härt, att de tum sma kakår, sum
 kund fa räum på u vantir rist, sum stäikbäs sträm-
 ming u kyt på u, u att de kakår häitäd fladur -
 kanik på nägält om håll jär på Gätlland -

Ristar, of hastri, sum jär de gamblä binämningi,
 jär smid ²nar jan, me ristspäilar, u pal, u me träi

29.
30

bain undar u sum säiraest sä: 1. falon 2. spälta

Vaffäljan sum bakäs vafflar äi jär n invräkning ti bak äi, sum jär för hämmstutt för näin räkning ti ritäut. De jär bän jon, sum sibor i kop, u sum knäipäs i kop, sum vaffälldai gån bakäs i mellum ti vafflar, u bakäs äi äñ späis bái äld'n. Gorädsjan jär pa sam med-däll'n, sum vaffäljan, män gorädi, sum bakäs äi dum jär tumä u bymar äñ vafflar. Gorädi bakäs u i späis'n, u intiwngn. Langpannar ef. bullpannar, sum jär ar spjällplät me uppvikta kantar, u sum kakbullar u kaksämbblär bakäs äi u mair därhill i ungnar. Pankakpannar jär rumtä, me äñ karnt runtem kring 1/2 Tum umbring, sum bakäs pankakä äi, u stäikäs byt äi, u värmäs upp am mat äi bái äld'n i späis'n, u kan u sättäs i ungn'n ti bak ungspar-kakä äi. Plättpannar u meutpannar, har kum i bräuk nä pa nöiarä täidar, u jär pa sam med-däll'n

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

sum järnkakspannar, böv intne kambar next um
bring, äut'n me försänkningar i betträn, sum plätt-
ar u menkar bakäsäi i späisar.

Jantakungnar kām i bräuk i fylly me bisparnings-
späisar, u sum sitar i kop me claim, u gromt jär
äutat i soknar, för umkring förti (40) ar sinä, häi nä-
gän häit u clait, ef pa sumblia ställar, män de var jukt
int så mang ar, så var di allmänt pa all ställar, ef. i
all häuselid. Di jär hiltvärtnä pa janbräuki: När kam-
mars me flair bräuk, u kaupst ar jantandlar, sumbl-
li stäur u sumblisma. Äi bisparningsspäisungnar,
bakäs de nä för de mästä bad bröi u kopä, sätt de
stäur mäurnä lairungnar u bigälungnar, star där
föi de mänt obigangnädä.

Bakbord bigangnädas pa än clait ställas: a omät
träibord, pa a säkar ställning, me int någu bords-
skäivä pa, sum ~~int~~ hund slasner ef upp, sum pa
u vanligt fallbord, u had sin plass i bryggertäusä.

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson, 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

sum alltut brugg bröidaigän baktäsepp ja, u kalldäs
föör bakborä ef. bruggarpäusborä. et fallbond, sum
rtar säkatt, gar am de u föörstas, män de skell var
omälä, annas sä kan de bläi mäla'färrg ja daigän, i
fall sum kan farsnar bäi borä, när in bakädsepp.

Baktrug, sum u haitar daigtrug, had u har di
stör u mändlar. O daigtrugä sum di har lägg-
kiltvämhä bröidaig äi, u säis äut sä: ifran
säidlu set, u jär ain äm u träi kvärker

($1\frac{3}{4}$ äm) langt, u $\frac{1}{2}$ äm haut, u träi kvärker bratt i
buktän, u näglä, ef är träi fär term bräidlarä i
uppkant. Tiv lägg kakdaig äi, har di a mändlar
trug, sum haitar kakdaigtrugä. I Bröidaigtrugä gäs
ef. läggäs de u limbröidaig äi, u limpeir kabläs för
de mämbä för limbröi. Män för de mänt nä för-
träid'n läggar di kakdaig i stäus väid fat, sum
haitar kakfat, sum jär in förkärtning av kakdaig-
fat. Va de bylldäs ja bröidaigän har ja kalltum

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

föränt, u yvar kakdaigän, luggar di vein väit min-
dar aparrtuä lakän, ef. u sei stön lappar, sum hai-
tar kaklappar, u byllar väidarä pa än mair, abt'n
skall hald si varromar u jäsa.

Nägätt särskilt kär hies ka mjöilö äi, när di läggd
bröidaig, hael di int va ja väit, änt'n di bräukäd ka
mjölsäkän i jämt si bäi daigtrogä pa'n stol, u
häis mjöilä där ör i daigtrogä. Tikt mjöilä bräukar
di ka i fot u bläkspar, när di läggar kakdaig.

Till skärar daigän me, när han bakäsupp u vulläs
änt me hämmar pa bakborä (sum di sträiv a kumt
lagar me mjöl pa, för int daigän skall farsnä bäi
borä) myttar di än knäiv, sum häitar "daigknäivän".

Fig. 11. äntväisar a bakvärktäig, sum bigangnädläs
när di bakäd rygbröi i stor lair ef. bigälungnar,
u sum bröi fik än särskiltlar bitanelling pa, förr'n
di sättädäs i ungn'n, sum häitar "grisslä" u bi-
nanellingän grisslä. — sum ja kumar hies sinä —

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

Di bräukäd pußt nägt^{l^u} hul i bröi x u i kakör u lim-
par u sämbblår, där hie bräukäd di nyttin van-
lior gaffäl, sum än bigangner närifar mat.

Tu ja bröi u kakör u limpar i ungnin, nyttä-
däs a skurä av träi, me a langt skafft pa, sum
haitar "ungskuru" u sum
jær gærrel pa de väisä, u pa dämn sättäd'n bröi u ka-
kär u langpammär u plankaspammär i ungn pa
u to äut dum me ungskuru me.

Tis gær daigbrugä u bakborvä vaint me för daig,
nyttäd'n daigknäivän hi skrap de vaint. me, u
för yvrikt, så vasskäd el. tvättöd di av de me
varmt vatt'n. Sätter sum i is kappittä, de
jær frägän um ungnar, så bigangnädläs di hi'
mair än bak äi; så sum hi tänk bräised äi,
el. ryg sum skud maläs hi' bröimjäl, för de
tärktäs allkut förr, u än dail av de andra seläs-
slagi u, sum kalldäs för ungstärkä; för mjälä blai

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. L AU

GOTL.

Frgl. 16

fäinara, u skalar gik bältar sundar, sätt de int blai
 så gräffteu storshelutt. För sä had di int kvännstai-
 nar så ställd sum nä, att de kund maläs ra ef-
 fint otärki ef int ~~otärki~~ ungstärki sed pa dum, för
 när de skud maläs ra sed, så blai de för de mäst
 pakä undar kvännstainar, u da to di int sedi sun-
 dar alls. Me pakä undar kvännstainar mäinäs,
 att mjälä fassmäel undar stainar, till a harrd
 daigrkärnpä, så att stainar blai slebä, u bäitäl int
 alls sedi sundar; i syornarhätt um de skud maläs
 fäint mjäl av sedi, så blai de sum bäitälst pakä
 undar stainar eh. kvänni, um sedi var ra.

Karst sed i ungrin häitäd de, sum än för de mäst
 bräukt gärä, när bakningi var avskild, u bräi i
 ef. pakä var äut bag ör ungrin, u ungrin var ka-
 gum varmar, sätt int sedi blai bränned, u da
 häpäd de: att 'a var ungsbränd, ef. bräth-bärki,
 u var ha för häit hör, så häitäl de: att 'a var

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. L AU

GOTL.

Frgl. 16

~~28~~

lentårn. Um ãn int had bakã, u ãn skud kãrsk
 sed i ungnin, så ãllclãd'n upp ungnin lãitã, för
 hi kãrsk sed. De karstãdãrs för de mãst ãi de
 stãur ungnar, trãi laupar sed inn pa en gang,
 u sedi fik ligg i ungnin i nãglã dagar, u vãin-
 dãskring i ungnin me grolaku, för de mãst en-
 gang um dagãn, så att ha lag jãmt yvar kait ungs-
 ertãn. Sedi skall ör ungnãn i gãnn u jã! u till
 a kãrmãldskvãrn, för'n far bröimjøl hi bröi.
 När'n ho sedi ör ungnin, så var'n för de mãst
 kãu (2) stykãn. Fyrst så karãd'n sedi ãut till ungs-
 munn pa en hop me grolaku, sin så hãisãd'n
 sedi dãr ifran me a ikopu, sum kaitãd ungs-iko-
 pec ãi sãkar, sum da dann'in, sum var me, kallclãd
 upp (= kallclãd sãkãn upp). När'n da had fat
 ungsertl'n så rainar, sum ãn kund fã me grolaku,
 så skud'n sop ör ungnin; de kund'n int fã så rãint
 sum de skud varã, sett all sedkãn kãrn av ertãn

*) kãrn som
 mal ungs-
 tokãd sãd.

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson, 1929. LAU
 GOTL.

me dän vanliä ungskravt, äut'n da skud'n kräup (krypa)
 inn i ungn'n (kräup i ungn'n) u sop än rainer
 me än vanlir kvasst, u skud'n riktut ka de väljant,
 me a fjädatsväng u. De arrebä ki' kalld säkän
 upp, u ki' kräup i ungn'n, de fik än sum häidät
 var me um sum särrk, förr'n blai fulvaksbar u
 skäurar u atyomplir till kräup i ungn'n. Ti' kräup
 i ungn'n u sop han rainer, var a jäklägärä, för
 i ungn'n blai än jäklä askstöv, sätt de mässt'n (västan)
 vid ha änd'n av en. De sedi sum saptäs i kop,
 när'n kräupt i ungn'n, haitäl örsoporr ef. ank-
 sedi, u has för si själlv, u anbu vimmeläcläs ör na
 senä. ja - nå jär sedi i ärning ki mat ki bröis
 ef. ki bröimjäl, sum bräiä bräidläs av, ainlitt nest
 kappukt'd IV. Av gamält jär ja ortin u änd ki'
 nå i in språkförbisstringärs dagar, så tillväärkäs
 de sum vör kallar för "bröi" av ryg, u av sikt'n ryg
 för lampa, u av ^{osikt rygmjäl} tillväärkäs u: bräibakä, karbakakä

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

bystassar, leghakå; män rygghakå bakås av sikht in
 ryg, u sam så limpa ef. rygghjölslimpa. Ungs-
 brull ef. pänsaiä ef. pinkbröi, bakås av orikt^m ef. sam-
 manmal'n ryg ef. rygghjöl, ef. ^{av} sam daigän, sum de
 bakås bröi av. Paht ef. pahtbröi bakås ja osiht ryg-
 ghjöl u blod. De sum jär bak ja sikhtghjöl av
 bad ryg, vaitä u häm, häitar ~~häm~~ kakå: rygghakå,
 hämghakå, vaitäskakå. Ryg, sum maläs hit ryg-
 ghjöl häitar bröiseel, män vaitä ryg u häm, sum
 sikhtäs, häitar sikhtsed, u ja har alltri härt nägän
 säht kaksed, män kakghjöl häitar de sum häichlät,
 i ställ för sikhtghjöl. För kund de nek träffhill,
 ätt de blandädäs ryg u häm i hop ti' bak bröi
 ja, ifall de var brist ja ryg. Ja härd min
 läffar balbum, ätt ja häms häid, häst han varst me
 um, sum de häll maläs hävltknupp u ryg i hop
 hit bak bröi av, u a par av, så hlai de mäsväkt
 ja rygän, sätt di kund int fa rygbröi, ätt in mett

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

jiet kånkkakä i ställä. De blaiän vakt makhlau-
sår av, sägd gubhån. Pa min bäid har de jurt
int varvt ont um bröi u sed, u blai de mēvräkst av
någäbt slag, sä var de hēllföersit fran andrä häll, sēllin
kund fa kaupä. Tryg, vaitä u känn, sum alltut har
äelläs undar min bäid at is traktar, u sum har varvt
själu häurecksakän ki' livsjönin, tos fyrst u främst
av ki' häusalltä ki' föiclä ef. mat, f. ki' bröi, kakä,
gröin, mallt, kokmjöl (= Fäms⁺ kämmjöl) u s. v. *) finsillast
u ki' sased (nyg) u savaitä u sa-känn; de yr-
viä sällläs. Sämä sed, sum gik efran de bäst sedi,
när in vindädna, sum kallläs, u kalläs för sma-
sed, maldläs sällin ki' bröimjöl, äut in ki' bräki.
Bröimjölä maldläs av de bäst väinäst sedi.
alljöl av smasell u ann ~~oräit~~ oräit i sedi, sä-
sum aks u angnar u av smavaitä u smakänn,
bräukäd in bak bröi av sum häitäd: "sväinbröi" u
sum än gav sväini, när in skael göid däim, u di

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

ärint vid jekt mjöilä. Rensi gar än u sämt dälitt bröi.

Ja gar upplöis um: att de gamblä kallad "rygg" för sed, män de andra sedärsärbar: väitü, kämm u harrä (sum sumblä kallat för hagrä) fik hait sitt namn. Ja undrar — um int rygg har varit de fyrst sedärslagä, sum har ädläs jär pa Gätland? —

Bröi ar rair sed haitar: gutt bröi, fäimbröi u grambröi, u mair förnämt späesbröi; u mjöilä haitar fäint raint gutt bröimjöil. Sammanal mjöil haitar de sum jär mal ar sammanblandi sed, ef ar rygg kämm väitü u harrä. Tikt mjöil bi' kakä, var int pa langt sä mik i bräuk i min barndom sum nä, u da för mäin dagar, ämu mindar, sum birad clär pa, att de ädäläs läit me väitü, u för de mäst rygg, män nä fö'täid'n jär de umvänt; män, limprä u ryggekä u kämkakä var de mair guttum än nä. De sum kummar i fran sedi när'n sikbar, haitar ^{älgv} kallad de gamblä för "sacclär",

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

så sum: ryggradar kamsadlar — män vaktas-säcler,
kan ja int paminnme, att någon har säkt — män
de vantia namnå nå jär kläer, u myttas ti ge
kräki. Kryddlar sum användas ti' lägg i daigöw.
I bröidaigån: salt u kummän, u läit mäerjans-
bladlar ef. mäerjansbladlar. De säisträmclä i gram-
bröi I limpa daigån: pumrans-skalar, u säivapp
ef. säkar, ef. i brist pa de, säit lämna ef vört, sum de
u haitar. I Klakdaigån kardnumär, kannel u säk-
karr, me flair sämhars kryddlar. När de var mis-
väkst, härd ja mäin förälclrar saltum, så blandad
cli pärar u mjöl i hop ti bak bröi av (järkl)-pärar
sum cli kallcl för pärbröi; u ärtmjöl, um de fanns
ärtur, de var sakar de, ti bläd i hop me ryg mjöl
ti bak bröi av — V. Deg och jäsnöng

De jär ihillnä pa daig, smait u röira.
Daig jär de, sum int jär bakt ef. sum skall bakas
bröi u kaka av, u jär fant, ef. sä bjäkt, att de kom

hanteräs me hämmar. Smait jär kumt, sum skall
 hanteräs me skaid ef. häissä, u än clait smait ^{jär} så
 kumt, att de jär vimmäs, så sum: framkaksomait; *) rimmade
 män vaffälsomait u gorädsomait u pärplättsomait,
 jär läit bjakarä. Bröira jär mitt i millem daig
 u smait, u jär int så säimait (= sammänhängande
 ef. fast) sätt de hängar i kop, så sum: pläivöivä
 ankaksröivä, sum mänt n int vill halld i kop, änt n
 jär röiat i kop me vatt n, sätt ^{jär} ä bjäkt, män bläir
 int daig ar. Bröia, kaku jär lenbäkt, sätt krum-
 mu jär daigu ef. de (bröia) ka (kaku) jär daigutt;
 (ka) daigu innäi. Bröia jär för varmt (u kaku
 jär för varm) u daigutt (bröia för varmt) bi jekä,
 de bläir bättar när de far svalnä, u bläir kallt
 daigklimp (= a styk daig). Värmingsdaig (= nyäil u
 hämming i kop till daig) nykäs int bi bak pa,
 änt n bi lägg i mot hülldar u sar, sum jekar
 se, u bi dräg matherje ef. gur'n ^y ör hülldar u sar. *) gorr

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fogl. 16

Till jät daig i ställ för bröi of kakå, kund de
 nuk träff till i bland all'n gärd när'n var sänk
 u oförstandur, u när'n var närvar'ndä när kvin-
 fälki bakädä, u da bräukäd 'n fa si ön hurving
 (snöitring) av dum, män till någon matet har
 ja int vailä pa att daig bigangnäs.

Till sätt daig jär de sam sum lägg daig, u lains
 de gar till ti lägg of oäkta bröidaig jär umbalt
 för äut, u gänäs dails dagän föräut, u dails sam
 dagän. Till sätt of ti' lägg limpsdaig of limpsbröidaig
 av sikt väitäsnyäl, gar till pa sam väisä, sum ti'
 lägg bröidaig, män för att daigän skall hald si var-
 mar u jäs bra, när'n skall bakäs upp damm dagän,
 u knädäs um dan dagän, så har ja set, att kvinnfäll-
 ki har lägg't 'n käl'n varromar grashain i daigän,
 för att daigän skall hald si varromar ti' damm dagän.

Till sätt, lägg of gäntä kakdaig, sum jär av flöir
 särstar, så sum: kakdaig sum bakäs kakär av (säi fig. 1. &.)

Sämblädaig (fig. 1. b. till nygar) sum bakäs sämblar av,
 bulldaig, sum bakäs bullar av (fig. 1. a.) kringlädaig (kring-
 lär jär flair fassonar pa) me flair särtars daigar, så sum
 rygkakdaig, ryghulldaig u. s. v. (män kakdaig innfattar u
 där daig än, sum tillvärpkäs av siktnjäl u mjölk, sum
 bakäs ti kakä, av flair särtar). Kakdaigän sättäs, läggäs
 ef gärs pa som daigän, sum än bakar, u gur till pa de
 värsä: att'n har mjölkä äi kakbrugä - um än skall bak
 mik pa en gang - ef äi a stäurt kakfat, u pa mjölkä
 ef äi mjölkä, hållan varm mjölk - di bräukar ha smör
 i mjölki - u så läggan fänt säkar^{äi} nä förtäidn - u
 jänt, ef gärd - sum de gamblä säggdä - äi me de samä, u
 sä värs varn mjölkä u mjölki i kop me hämmar, u
 knädar de för yvritt, sätt de bläir daigar, u lagum
 hjäkt. Tin sättan de i fran si, u byllar pa daigän, än
 varmar daiglap, u byllar väiderä pa än, ef sättar nerin
 äi a säng undar a döinä, u där far in sha ti där att'n
 jär lagum jästar ef. far jär vrp. De jär härt u gult

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

nyjöl bräukar kvinnfällki säjä, för de "stai-par" si bra - när
 di lägger kakolaig - . S. v. s. att de gar mindlar nyjöl till.

När de skud bakäs mik kakolaig, säsum hi kallas, så
 sättän de daig, u bakäs upp, u bakäs (i ungnin) i flair
 umgangar, i flair dagar, u da sä jär de int launt, att
 kalar jär närvarindlä u mindlar kvinnfällki, u de hai-
 tar: att när kvinnfällki bakar, sä jär de arygä.

När daigän jäsar upp fort, sä haitar de: att de
 var äutmärkt go jäst, för daigän flaugar ret upp,
 u jäsar yvar, sätt kan skall bakäs upp straks, u
 sum ja u har härt ^{äutmärkt} dumbliä sätt: "ällös upp".

När daigän int vill jäsä, sä jär de däli jäst,
 för'n int vill jäsä, u da jär kvinnfällki ang u
 laionä, för da blair int kakar u sämblar u buller
 päusdränäs, äutr blair flat u harvdä u dainuä;
 u i blant kan de int biro pa jästi, äutr pa nyjölä,
 um de jär meupä of. unkä, of. um de jär av sprungji
 of. unki sed, da bräukar de int vill skap si

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

"pudrande"
porosa.

bräukar sägã. Tilt sta limpbroidaigã när'n sätkäl
 kan, nyttäd dia stor daigspurã. När de int vill
 skap si, sum biror pa nyäilã, så haitar de: att dai-
 gån blukt nar. När daigã jär för läit knäel'n, ef
 för läit arbet'n, så att de finns nyäil i bröia u
 kake pa säin ställar, da haitar de: att de jär "sked-
 dämbar" äi. Tåurbroi, de jär de, sum bakäs pa ost
 sammantål rygnyäil, sum far rba u säurnã i
 daigtruga a hait nar, u sumblia hålläd läit säunt
 drik i bröidaigã när di sätkäl'n, u pa sam väsa
 me limpu, pa var u läit säur, u träibaka, sum
 bakäs av bröidaig. Kakdaigan fik int jäs säkäng
 sätt daigã blai säurar, u da blai int kake de
 hålllar. För'n daigã bakäs upp, så jär'n int stot
 mair'n halvjäbar, för sinã ätt bröi u kaka jär upp-
 bakt, så ef. järnä, så skall de ännu jäs mair för
 'n de sätkäs i ungrin u bakäs. De jär "jäst" de har
 jäs nuk ef. jäst av, de har jäs ef. jäst för mibe, för läitã

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

kannin säg um all slags daig sum ikall jäsä u bakäs
 i ungn. Driksjässt häitäd för de mäst för: gärd, u
 bakjässt, u ätkar öl öljäst, u dälä jäst (= bärom) färsk
 jäst, gammäl jäst. Gärdi kos vara pa föv, sum var
 pa butnän av drikä ef ölä pa drik-kävi, u häldäs
 äi a läiskräukä ef. bäiskräukä, sum häitäd gärdkräu-
 ke. Dälä gärd blai de u^{svab.} ef. svag-drikä var
 kumt u dälitt, män go gärd blai de av gutt drikä
 ef. öl. När ölä ef. drikä had jäst av, sä blai de
 gärd pa butnän av drik-kävä, u när ölä ef. drikä
 var släut pa kävä, sä var gärdi i gärm, u de jär
 objemlitt ki' drikä.

Präsjästi käm i allmänt bräuk jär för umkring
 än träkki (30) ar sinä, u da kos de int vara pa gär-
 di länkar, pa för de mänt i häusälldi. Ja minns a
 imhoisäs källing fran dän häid u, sum var mik
 snäl, u had int jäst själv, för di myttäd int drikä,
 u när a skud bakä, sä rändä me än bekäpp. ef. än

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

spillkum i handi; ifran dain stäuu till clamme, u
 fräg um a hund fa läit gärd; män vara käm, så fik
 'a de biskeningi: att di had int nög gärd, för di kaup
 pränsjäst; så käm a häit hi' us frägd ättor gärd,
 u fik sam biskeningi jär. Da sägd'a: "de fems int
 gärd i bondstäuär nä sum förr, Gud förlät mäin
 ond syndlar"! Ja tykt de härdläs leustut, u ha blai
 toeringi hi' kaup pränsjäst ha me → pränsjäst
 var de sumblä av de gamblä sum säggolä —

Mäin Mor u Svärmor, had si nuh nög hys ef. gäisk
 si för me jässti ef gärdli, för ja sag i blamt, att di
 läggd a ällolokul i jänti i jäntpräuku; män va-
 förä, de var int launt bi fräg dum um, för da fik
 än de svarä: de arngär di intä, ef. de jär börr
 för di bi gräin at, um du fast vit de.

De hakas a särt kakä förr, sum hätdä grävkakä,
 om hätdä som grävkakä av sammanmal'aitä,
 ef. av osikt'n vaitä, sum kakdaigär sättädäs pa

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

mjölk, u laggdäs jänt äi, sum ann vantar kakdaig

VI. Brödlämnets (= daigän) behandling före
gräddningän (= bakningi i ugnorän). -

Till gäv daigän färdur hi bröi u kakär, limpar
u sä väidrä, häkar bakpuff, u hi bakpaut daigän.

Ja skall fyrst beskriva bröidaigän, u limpdaigäns
behandling of. hans sästbehandling, när'n bakäs
hi bröi u limpar. Bröidaigän u limpdaigän
~~är~~ bas ör daigbrugä, sum står på'n hänk of stolar
i jämt bakborä, u daigän tas ör brugä me daig-
skure, u me tilljälp one hämmar, u laggäs på
bakborä. På bakborä har di fyrst laggat tumet
lagar me ~~me~~ mjöl, av sam särtin, sum daigän jär
av, för int daigän skall farsnä bäi borä. När
daigän har kunn på borä på en höig all hi kop,
of. all daig sum jär i brugä — män har di int väum
me all daig, sum jär i brugä på borä ^{på en gang} på far di än
i flair umganger — sin rellar di ält daigän

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

i mjäilä pa borä, till'n langar grävar rullä, um-
 bring än 6-8 tunn tjäkar. När daigän jär äut-
 rull'n lagum tjäkar, så tar di daighnäivän u
 skävar daigrull'n av-um-trärrs pa a ho, ef i säm
 säur stykar, sum di arnsäer de lirkörs bi varrt bröi
 ef. limpä. Tin tar di varrt daigstykä, u rullan
 clain i mjäil pa borä, u färmar clain bi bröi
 ef. limpä, u bakar äut dum bi' clän färmm di skall
 ha. Ströbä värställes me hämmar, i jär de mik
 sum skall bakäs pa en gang, så jär de fläir sum jäll-
 prä^{at} me arbetä. För varrt bröi ef. limpä sum bläir
 uppakt ef. äutbakt (= färmmä) så sättäs de pa än bänk
 ef. bredä i värmän, sum kumar ör ungnän, för arbe-
 tker undar de ätt ätt de brinner i ungnän.

När daigän jär uppaktar, ef. när bröi u limpä jär
 i örning u jäst nek, så skall di grislöss. De garbill
 pa de väisä, ätt fyrst brättäs bröi — för de mänt int
 limpä — me hämmä — um de fins — arnas me hämmjölch

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

upp på; sin sättäs di på grisslu (fig. 10) så mang bröi,
 sum har råum på dån, än 5-6 ^{ms} stykån, u^m halldar
 äi dån klainäst ändl'n av grisslu, u puttar dån ändl'n
 me bröi på in i ungn'n, määms de ämme jär glöidlar
 i ungn'n. När bröifor rba på grisslu a stund i ungn-
 nån, så has di äut i gån, u sättäs på sin plass.

De fortsättäs me grislänningi hille all bröi jär grislä-
 dä. Utän i ansäändä me brättningi av bröi, så kan
 ja int birtämt sägä, um de rpeel för grislänningi ef.
 ättar — ja har frägt kvinnfällki, män di kan int bi-
 rtämt säg de, för di har int varit me um bi grislä
 bröi, män brättnä blai bröi me de nämbä, antingän
 för ef ättar grislänningi, u de var int allbut bröi
 blai grisläda när di bakäd'ä. Daigän dailäs int
 av i bitar för äutrullningi ef äutkarvingi, äut'n de
 rper ättar, när daigän jär äutrull'n på bakborv.

De var varmt när grislänningi arngik för kvinnfällki
 framför ungnen'n, hi hallol i grisslu, u waitr varmt,

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

u så to de äldd i grisl'u i blann't, såht da var de ti'
 släk na me vatt'n, sum de var ti' vaids i jantä i
 vatt'bealju. De jär haugtäidlar pa nå ti bakupp daigän,
 för ungnän jär snart fall'n ef bremm'n.

Undar häid'n, sum bröidaigän äflimpaigän baktä-
 upp, u banungar (särskar u päikär) i blant var när-
 var'nda i bryggakäusa, så gnälld vör pa mor (ef däm
 ef daim) sum bakädä, alt vör vid ha hugkakä; um
 ha had mik brättem ti bakupp, så bräukt vör fa n
 daigbit, sum vör fik bak hugkakä av själlvä.

För bakäd äst daigbitar me hämmar i rumt flab
 tum kakär, u puttäd hul äi dum me än gaffäl,
 u sättäd dum pa ungselän straks inför ungs-
 numm'n, u lättäd dum sta där, hills di blai bak-
 kä. När'n da fik smör pa daim när di blai så
 svalä, alt'n kund jet dum, de tykt'n att de var
 förträffler mat. Ef limbröidaig ef u kapdaig
 bakdäs u hugkakä, u di smakt så mik fäinard u

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

u bättar förtas me smör pa. Där, of. däim sum
 bakad upp, sto bäi borä, of. um di var flairä, u di int
 had väum bäi ätt bord, sä sto di bläi flair bak-
 bord. Ungstrull of päntaiä of finkbröi, baktäs av
 bröidaig. Äm färmad daigän fyst, säum till a
 fat of skäl ~~fast~~ a par tum hjäkt i bukträn u kanter;
 u däräi läggeläs de fläsk of väinkyt, u saltar
 strämning. ^{Tilllägg} Upp pa, baktäs de ätt av daigän a tum
 kakä, me ^{fy} ättul mitt äi, sum pätkäel pärs-stäitukä-

Träibakä bakäs u av bröidaig. De läggäs tää bröi
 yva si, sum bakäs ätt, of. läit bymnar, äm de andrä
 vanliä bröi. Grambröi bakäs pa sam väisä, sum
 vanliä bröi, män de jär böv skillnä pa daigäns rätt-
 ning, sum ja vill nämäs, att ja har kallum för, u
 pa sam väisä me jaulgräisar. Ulastarkakä u
 byrbarsar, sum u bakäs av daig av osikt ryggnjöl,
 män bakäs int i ungn, sätt de kunnar unlar bincäm-
 ningi nöidfällbröi.

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

Brakdaigån när han skall bakas upp, hi kakår, tas
 ör kakbrögår of daigfabri, u laggås pa bakborå u rullås-
 äut me flat hämmar, till'n langar tjäkar rullå, sum
 bröidaigån, u skärås sin av bäi bit väis sum bröi-
 daigån hi' brö, u var hit behandlås pa sam väiså,
 sum hi' bröi, sin for di sha u jäså, hi' dūs di jär
 färcludå hi sätt i ungnåen. Bröi u limprår u
 kakår, bakås pa en fason, u jär när di jär jäså
 u baknå i ungnåen, millum 7-8 ^{tem} (våidå i genumskärst
 ring) u bråi fär tum haugå. Um daigån vid
 fassnå häi borå, när'n bakas upp, så stråidås de
 mair mjöil pa borå, u bröi u kakår u limprår
 stråidås u mjöil undar, när di var baknå i år-
 nig u sho u jäså, för'n sättåd dem i ungnåen.
 När de skud bakås uellar av bulldaigån, så bak-
 tås han upp pa bakborå, me a tumt lagar av mjöil
 pa borå, sum da daigån knäckås u rullås åi, i fall
 daigån var för tummar of leusur för hi fa han mair

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

*åltades,
 knäckades.

54

mjöil äi ään, u fa'n maiv fantavä u lagum.

Bullclaiigän rulläs äut i ään klainar rullä, int stoot
 tjäkarä ään fingrū, av en claiigbit till var bullä, sum
 skäväs av de claiigstyckä, sum jär stoot u tjäkt, sum
 liggat pa borä. Di bräukar för de mäntä ha en claiigbit
 i vor hand, sum de rullar äut pa en gang till'n bulä
 ef. till'n klainar ^{vuntar} rullä, u när di da har fat clän sä
 langan sum ään skell u klainar me, sä läggat di claiig-
 vull'n pa kryss u käms yva si, sum gar mik kvickt för
 dum, när di jär van me de. Ekkar handi bullar bläir
 i fävdeuä, sä sättäs di i bullpammär ef. langpammär,
 sum jär av spjällplät, me uppveiknä kantar kring.

Förin bullar sättäs i langpammär, sä värmäs di, u
 fättäs innäi, för de märot me ~~späis~~ smöiv, för int
 bullar skell fävnä bäi pambubbnän. När di har
 bak u pammä bullar, ef. har fat sä mang bullar i pan-
 nu sum har väum — va mangä ^{jär} de ~~skumar~~ am pa, um
 di jär baknä stäur ef. sma — sä sättar di pannu i

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

från si, där sum jär varmt, prahylld me än kaklap,
 u så har di a arnu panna, u fläis där hie, u går pa
 sam väisä, hi där di har bak upp bulldaigän.

Bullar säispa, u skall i ungnin, när di jär lagum
 jästä, att di int far jäs för mikä, ef. u jär för läist
 jästä. Löitä täid! bräukar kvinnfällki ropä, nå har
 vör försun us, u int set äbbar bullpannar, äntin
 bullar har jästupp för mikä, u jäst i kop, di skall i
 ungnin gäinäst! Män när int bullar vill jäs för
 clum, da jär di arng u laismä, u däivlar, att jästi har
 varmt cläli. Saffransdaig hievärpkäs sum vanlig
 kaklaig u bulldaig, män de läggäs saffran i dai-
 gän, närin sättäs. Saffran behandlās pa de väisä: att'n
 kärpkäs bra karrar, u läggäs äi än mort'l sirä, u stäi-
 tās sundar där, såttin bläis fäinar sum mjöil, i fylg
 me de sir läggäs'n i varrm mjöilk ef. u så i varrmar
 grädä, såttin smältar u blandar si me me mjöilki
 ef. gräd'in, sin sä hällan de i daigän i fylg me

* ses på

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

damn mjällki, när'n knädar u sättar daigän, u häll-
 lād gärd äi me de samā, sum vanligt. Lem än skall
 lägg mair kryddlar i daigän, säsum kardmummar u
 kammel, sä staitäs de u sundar i mot'l, u läggäs
 äi daigän me de samā, när'n läggan ef. sättan.

När'n sin skall bakas upp, när'n har fat jäsä (jäsä har
 ja härt sembliä säkt) sä jär de pa sam väisä, sum
 me hülldaigän. Saffransdaigän bakäs för de mänt
 bullar av, sum häitar saffransbullar, män de kan u
 bakäs andra ärrtar av, säsum kakar u sämlar, sum
 häitar saffranskakä, u när de skäräs sundar i bi-
 tar u härkäs, sä häitar de saffranskärpar, u de
 jär pa sam väisä, när am kakä sum jär bakt i ungn
 skäräs sundar u härkäs, sä häitar de skärpar ef.
 kakskärpar. Trävkokdaigän gar undar som bihand-
 lingän sum kokdaigän u sämlädaigän (de sam sum
 kokdaigän) — Pringlädaig sättäs, ällar läggäs, u
 bakäs upp pa sam väisä, sum hülldaig. — Pringlar

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

bakās sum täidärsst jär äüt pa landlä, u har bakās sä
 läng ja kan mēmās, män nä fötr/täid'n, sä har de
 kern hie'n hail kopän amclvä sävlar, undar bēnäm-
 ningi bakällsär u smakakä. För de mänt ar bak-
 ällsär kaupās i bodlar, sum kummar fran bagaräi,
 u um de daigar har ja int vaidä pa, äütin da skall
 ja hie a bakamor u frägä, sum bakar hie kallās.

Bröi, bakar u limpar saptās mjäilä ar sätt di
 var rainä föv'n di säbbäläs i ungr'n, ammas blai
 di svarst u lisum sokuē av mjäilä.

ja har set, att när kvinnjälki bakar smakakä
 of. bakällsär, abt di smöivar pa dum näg sävts
 smait, u sträiv jänt säkar pa dum föv'n di
 säbbäs i ungr'n u bakās. De kalldän of. kalläs
 ki smöiv pa u sträiv pa, u häitar u sträikakä,
 män ki smöiv me, nythäs de a fjälar, of. än läitv
 apanku bant, of. u sä, haitt änpäält fingri. Tiev
 sträiv me nythäl di fingri fö' de mästhä, sum di

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

to a läiki mypā av fäint säkar u sträid ja.
 Me sträikakā mainās int ainsunt smakakā ef.
 bakälsör äubn u arm stöin särstas kakā, sum
 jär smöird u sträidä. —

VII. Gräddningän (= när de bakās i ör
 ning i ungn, ef. annas bäi värmä). —

Ättbakningi jär värbäid, för in bröie u sam
 sä me kakā, ^{sum} sättās i ungnän u skall bakās.

När a bakning — bräukar de för de mänt sägēs —
 ef. bakning jär i äarning av bröi, sum för de
 mänt' för bakās äi de stäur ungnar, ainsunt,
 ef. för äub'n nägarn kakā me de samä, för me
 ain bakning, bräuktās de bakās sä mekū) pa en
 gang, sätt de int had värm i ungnin mais
 me näg kakā. Av ain bakning bröidaig, bräuk-
 tās de bakās (= tillvärbās, ätä — ju, um ungnar
 var stäurä, änd upp till säkstas (10) bröi pa en
 gang. När de skud sättās i ungnän, när de kan

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

var lagum varmar u vainsapån me ungskrasån
 u bröi var grislädä u i ärning, så to di bröi me
 hämar ätt i sänder, u sättäd pa ungskrasån u
 skjautäd dum in i ungnån pa hämä, u när di had
 fat bröiä pa sin plass pa ungsertlån me ungskrasån,
 så gärd di än snarvar q. hasstur knykt hi bakas
 me hämä, u da sho bröiä pa sin plass ^{pa}ertlån — än
 dail kaloräut e i ertlån pa ä q. mitt i millum
 e u ä — . När all bröi, u prästaiu u bräibakär
 har kum i ungnån, för hi bläi baktä u i ärning,
 så lukäs ungskrasån till, u ^{da}sag di ättar mik klup-
 u var, u i vanliä fall, så skud bröi u prä-
 staiu sta u bakäs i ungnån i tåu taimar, män
 bräibakär skud sta längr, för hi sta u drägäs q.
 bläi ungs-sugnä bräukäd di sägä, så ätt för de
 mänkä, så fik di sta i ungnån till däs ätt un-
 gnån bläi kalldar, så väid de int skud kurbässed
 inn i ungnån ättar bröi kām ätt, q. vor ättlagne.

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

När tåu hämar var ungunnē, så skud bröi
 u prāntāin ef. ungstrelā basāut. Da tos ungsliken
 upp, u var de för nöerkt i ungnān, så sātād di
 ättd äi än talgdank ef. a talgfaus äi än jäusotakā,
 u sātād i ungomēin'n, sātā' hlai så jäust i ungnān,
 sāttd di kund säi u ta bröi äut, sum tos äut
 me ungskeure. Ungskeure var tum u var i
 främst kamt'n, sāttd de gik mik kvikt u bikändult
 för kvinnfällki bi sāttd häm pa ärlān ef. ertān, bi' fa
 bröi pa hämā, u så sin dräg äut dum, ätt var gang.

I hlant så läggdi bröi på dāinā, me a lakān yvar,
 u sä me undā'sāidu uppā när di to äut dum, u
 pa de väis fik di liggā bi dāis ätt di svalnāel av, u
 cla mod di dum i gārm. De gārd di dārförū: ätt
 di int skud hlāi holškārpā. När ungstrellā had
 blitt svart, så sātādāss ha hail pa borā, u likā
 skārclās av, u så skārclās de av hämā, ättar sum
 var u en viol ā, sum sat bring borā, u duppt i fātthū

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

sum ibo i hämnä av flänkä & u finkän, när da flänkä u finkän var örtogä.

Pa sam väisä gik de när pa täll, när de baktäs stor kakär u limpiär, sum var i sam färrom u storlaik, sem bröci, aindärsit att di sags ätter, när di ibo i engnän, att di var i ginumbaktä ef. i ginumlupnä.

För bi fa vaida pa att di var i ginumbaktä, så to di änt a kakä ef. limpiä pa urgoikure, u så pikäel pa dum, ef. lissum brömd i pa dum me fingri, ef. u så skärd di av äv bit, ef. äv stemp av kake ef. limpiu, för bi fa vaida pa, um ha var i ginumbakt, u int daigv ärmäi, män för de mäntä, så sag di pa färrogän pa skärpe, um a var lagum bakt, män blai bröci, kakär, limpiär brömd i skärpe, da var engnän för haitar ef. varrom, sätt da haitäel de, att di var haitbaktä, män var di int i ginumlupnä, da haitar de: att di jär lenbaktä.

— de haitar u haitkoht u lenbakt ägg —.

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

Sämblår sum fjärmåo arlangä (umbaltförr) sätthödläs
 i langpammår — u de gäs de ärmu — i ungnån när
 di bakäs, u int pa ungsperlån — langpammår star pa
 ungsperlån förtas me sämblår äi — än tråi föis
 stykån i var pammå, allt ätter sum di jär for till;
 u sam så buller bakäs i ungnån i langpammår,
 u de jär int någån visar häid, va läng di skall
 rba i ungnån u bakäs, äuln di säisfättar när di
 jär lagum bakbå, u bas da ör ungnån u ör lang-
 pammår, u läggås pa rairv lakån, t ex. p äi a säng
 ef. pa någätt ärm skaplitt ställeå, u for ligg där me
 unda'säidlu ner at, hi dån di bläis sval' u kalldu.
 Kringlår u ann smabakå ef. bakälsärr bakäs u
 i langpammår. Ungspannkakå hållås smaitn i
 langpammår, u bakäs i ungnån u far rba där så längä
 u bakäs, hi dån att de bläis fant u stäit, sätt di
 kan skäräs sundar me än knäiv i bitar, u bas ör
 pammå. Ungspannkakå jär fläis särrotar av, allt ätter

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

sanaites tillbringning säm: äppelpannkakä, murrätt-
pankakä, väisgröenspankakä, saffranspankakä ef.
sämningpankakä. Saffrans- ef. sämningpankakä
bakäs för de mänt i ~~rum~~ runt pankekopparnar.

Tämk skärpar, sum var av vanliä sämlar, ef. u
så av klaunä^u bullar. När sämlar var baktä, u var ^{klaunä}
ovalä ef. kalldä, sä skärcläs di sundar pa tvär n,
umbring än tum braidä, u än tvåi fär tum lan-
gä, u läggäs i langpannar, u sättäs i ungnän u
far kärkä, bi' därs ätt di bläir bräunä u bör u
skärpä, de kalläs för avlang skärpar. Runt skär-
par, kalläs däim, sum de bakäs ome runt bullar
fyrst (fig. 1. a) u så när di jär baknä u kalldä,
skäräs di mitt i täu, u läggäs i langpannar u
kärkäs, sum de avlang skärpar.

De var för de mänt vanlikt, ätt när näg främäs
käm när hakbullar had tum ör ungnän u var
baktä, sä fik di än varmar ef. färsker hakbullä.

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

u hām de någån fakti, när bröi var bakad u had
 kum ör ungnån, så fik di för de mäntä, a kaitt
 vamm of. färskt bröi, i symmarhait när de bak-
 tās ti jacl. Där hast du a jaclbröi av mi i guss-
 namn, bräukt de var de vanliä för. Gud vallsignä
 di, bräukt de var de vanliä bakä u vorä.

Uem än gnältäd ja mor äbbar kakä, när'n var
 brän, så fik än kait'n kakgräis; u "jet bröi särsk,
 så bläirt du stäurar u starcker". De jör int haunt
 bi bjand bagarbani kakä, kaitäd de när'n blai
 bjand'n kakä, u ^{än} int viel ha, u de säo u um an-
 clrä matvarär u sakar, sum än bläir bjand'n u int
 vill ha —

Rappittlör VIII-jär umtalt föräut
 u jär int mang ^{sum ungnär} strägar Lan u traktar jär um-
 kring. Tärkning av kakä till spånplär jär am-
 päknä för u för di spud blai läit mjälkarä u
 sla si i gämn, sum de kaitar, så förvardäs di
 äi a lykt kär, sum di läggdäs ner äi, mäns di

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fgl. 16

var lät varma, u någ arm karn bakå bigang-
näs intä än skämpår.

De stor särstark nyaukt bröi (= rygbröi) läggläs
ner för de mänt för i sedäshingar i seil, ryg
ef karn, ef äi a kishu t. ex. p. pa vinnbar när
de var valt u kallt, när när de int blai så
fort myglutt; män um sumvar, ef undar dän
varrm asstäid'n i källvar ef. pa a valt ställa.

De staur kakår wo rikt väitäsmyäl, u hin-
jär av rikt rygmyäl, förvaräs pa sam väisä
sum rygbröi. Bröiä (rygbröi) skärdäs sunlar
i skäivar, u skäivar läggläs äi än särskildar
kärng, sum haitäd bröikärngän, sum sto pa borä.

Bröikärngän, var sumblia gärd ar röitor, sum
var bi färmän rumbar u flatar, me lag kastar
pa, u i gamblä läid'n ar träi, a svärvi rumt
träiskäl, ef sum a fat, u haitäd bröibakän.

När kakå någän gang skud bigangnäs i varrdöslag

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

bäi mältäidlar, sä skärd mabnor a skäivä kakä
 hill var u en, u läggd na ja kalldringar hill var
 u en, för av clän scirtin, fik än int ta u jät
 sä mik än vidä, sum än fik av bröia. —

IX. De olika brödstagen och deras tillredning
 jär för de mänt umbalt förr.

Jär at in traktar, sum ja jär uppfäidlar, har de
 vanliä bröisärter varvt: bröi (rygbröi) träibokä
 av sammamal rygnyäil, u kimpä av riktin ryg,
 u de sum gar under binämningi kakä, av riktin
 vaitä, i vordslag för de mäntä grärkakä.

Grärkakä jär mönkerä ön an vanli vaitäskakä
 av vaitäs-riktinnyäil, sum beror av nyäiläs biskaff
 ön kait. Grärkakä bakäs för de mäntä av sam-
 man mal'n vaitä, sum kläiar jär i vaitäsnyäilä,
 u av fyrstnyäil u säistnyäil, sum jär sammav
 särbar, av sed sum riktäs, ef sum jär sammav ön
 de bäst riktinnyäil. sum kalläs för väntnyäil, u

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

baktäs fäinarä kakä av, sum för de mäntä int
 bigangnäclens i varreläslag. I brint pa ryg u väitä,
 sä bigangnadäs pämpakä. Av ojäsin daig baktäs
 de förr, säo sum tillfälluhaito bröi, härbäkakä (u u byr-
 bassar), sum di röird ihop rygongjöl u vatt'n, äut'n
 gärcl äi, ällar lätkäd de pa näg arm väis pa jäsu,
 u av. clän daigän bakäd di bunn flat kakär, u lägd
 dum pa hästrä, u bakt dum pa glöidnar i späis'n.

Av sam särtts daig bakäd di byrbassar, u
 da bakäd di rusnt bullar av daigän, u graväd ner
 dum i hait ankä ef. i byr'n i späis'n, u lätkäd
 dum ligg där, till däs di blai baktä, u int var för
 mik daigän, sätt di farsnäd undlar gomän när di
 skud jetäs. Äm anna särtts kakä, sum baktäs
 sum tillfälluhaitkakä förr, haitäd gräitkakä. Da
 var daigän av jästar kakdaig, u clär av baktäs de
 u vanli kakä, sum läggdäs äi a staur vanli gam-
 näl särtt kokgröitä, me luk pa, sum kaku läggdäs äi.

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

u så sätthädäs ha i späis'n ^{na} fjälld'n, ef me äldd un-
dar, för ti bläi bakt, när grötku bläi varm.

Ja kan upplöis un, att jär at instraktar, har för
de mänbä bigangnäs mjaukt bröi u kakä, aincläst
att de har känkäs skämpar av kakä, sum jär unklatt
förr. Av jästar daig: rygbröi ef säuobröi, prästaiä u
kräibakä u lugkakä, u av jästar kakelig, kakä, bullar,
sämblär, kringlär, ringar, ef flair sävltars smakopä.

— ja, de pastas, att Gåtblämningar jär kamlaus alli-
kop, där förä, att di jär uppföid bäi mjaukt bröi
ef säuobröi — Bröi sum jär känkä, så sum späis-
bröi u knäkbröi, jetäs nä fötäd'n av sumblä, män
bakäs int hainvä, änt'n kaupnäs ifran bazaräi.

Skadar, sum baktäs förr ti sämningar av jästar
kakelaig, sum Kunmädrus sämningar skud bestas äi
pa bryllaupe, var stäur väid tum kakär, u dässku
väidarä, dässku vättar, u baktäs äi de ungnar, sum
had stor väid ungsnummer.

(föta)
G. Busens närmaste kinnel skänning o. upprättelse

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

2. Haugkåidsbröid: Tiu jaulkåiligar baktås de av ryggnjål, sum var fäinmalä u sällt ef tömsä, gnambröi. ^{u de kaitåd u jaulbröi} Daigan var saktin me, ^{ef pa} kokhatt vatt'n, u slas u röirdäs i kop me daigkevu, mäns vattnä var så varmt, att u int keund bräd'u me häman.

Vaitäskekär u bullar baktås av västnjälä av vaitäsikt-njälä, u kaitåd ~~jaulbröi~~ jaulkakä u jaulbullar. När kaffi' kam i allmänt bräuk, så fikän än kokbullä bi duppäi, av de vänt vaitäs-njälä um sundagar u håiligar, u bái andrää haugkåidtiü tillfällar, män um vardagar, för de mäntä ryggbullar u grävkokbullar, ef u så a ikäivä vanlitt ryggbro'i bi duppäi, ef bi jet till kaffiä. Tiu säringar pa pallar: bryllaup, bigganällsar u bansöit, baktås de kakä, limjår u bullar av västnjälä, av de fäinvästä u vänt sikt-njälä. De kaitåd säringlimpär u säringka-kä u maiv där till ^{ti} säringar.

Så langt ja kan minnas bi bakas, så har de bigganäs

vaitäskakä, män miik minelar förr än nä, män där
 ja har vaksupp, så var de int tait sum mor säggilä,
 abt'a var kaklaus, män pa innhöisäs^{*)} skällar, så myt-
 täl di bröi för de mäskä, män säsum ti' haugtäidlar
 i syomarhait i jaulhäitgi, så lagäd nuk någrar, abt'
 di had jaulkakä, had ti maltäidlar pa borä, u ti'
 kaffiä. De vanliä gambliä namnri pa vaitäskaku
 jär: vaitäskakä, vaitäsbullä, vaitäs-sämblä - skär-
 pär - saffransbullar - saffrans-skärpär u vaitäs-
 fladä. Av grambröidaigän, sum baktäs jaulbröi av,
 var de dän vanliä färman för de mäskä, sum fig. 1. e,
 män de baktäs u äi än armar färman, sum fig. 1. b, sum
 häitäd jaulgräisar, sum häusfällki, såsum löid'n u
 boni fik vassin, sum di fik för sin aigän clail var
 u en. Dän sid'n nyttäläs i min banclon för
 60-70ti ar sinä. Sin längrar fram, när kakä käm
 mair u mair i bräuk, så fik än arndrä särftar af
 färmar av kakä, sum sämbliä var färmanä, sum

*) = arbetsfolk
 (2' bönder)

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. L. AU

GOTL.

Fgl. 16

mänskär, u sumblia sum djaur, säsm, gaul-
 gubba, jaulkälling, sum läikvädä kal ef. källing,
 u av djaur, än gräis, häst, me flair djärfärrmar.
 Tin här jaulgränar kām i gang, baktās de än
 stor dael av bakällsar ef. smakaka i flair fämmer,
 sum hängeläs pa jaulgräni, u kaitad jaulgränsta-
 kä, sum far häng pa jaulgräni till ha skall ska-
 kä, för de mänt knäut, sum de kaitar: släut pa
 jaul u de fäin bröia.

Från de ja minnas i fram bendomän så var de
 vantia smakaka ef. bakällsar: kringlär, pippakaka,
 goräcl (sum jär'n mik gammäl särrt, pa grund där-
 av, ätt'n kan kemn kvar, u fa säi gamblä förkamb-
 nä upprytsia goräcljan) vafflär (sum jär pa sam
 väisa, ^{me} sum goräcljani) äistarbakällsar, sum u jär ifrån
 gamblä kaid'n, sum baktās till haugtäidar, u ti
 andra haugtäitä kullfällar, män när de gysntās
 me där särrt ^{bakällsar}, de kan ja int svar pa, män för-

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

modliän, när väitsmjölet af sikbmjölet häm i
 bruk. Dälgän till de oläik slag i ki smakakä,
 kavläcläs äub, föm pa bakborä, till dän bjäkläik ba-
 kälsär skeud ha, me än manrikaväl - där av ärdlä:
 kavläcläs-män nä me än särskiltclar rullä, sum
 fig. 7, män rull n jär sletar i ställä. Tin skär däs
 däigplattu sundar i strimlar, me än knäiv, män
 nä me bakälsärpärrä av mäsing. -

Träinbröi bakäs av sämmer mjöl, sum jär ofjån-
 likt för fäuk bi jebä, u pa sam väisä me russbröi;
 män russi for fö de mänt sam slags bröi, sum
 fällki, undantagnäs grambröi. -

7. Matrebar sum star pa grämsin till bröi u
 kakä: Goräd sum bakäs i gorädsjan pa glöiclar
 i spräsin av gorädsdäig af kakläig. Gorädsjanä fättäs
 me smör, sätt int däigän skall fassnä väi janä.

Goräcli bakäs mik kunnä, me figgäurar äi, sum jär
 i janä, u sum trykäs äi goräcli, undar bakningi,

u jär umkringfair tum hangä, u bräi tum bräidlä, q.
 aut ättar, sum gorädsjani jär stor bill. Daigän
 sum kummar äutförä, u bläin brännelar, klippäs
 bärt, u har int någ namn. Gorädi jär skarpa, sum
 bräibröi ef. späisbröi (sum kumar fran bagaräei) u
 nyttäcläs för i kallas u gästheud, bi brännväens-
 bröi — clär finns ärdä bröi, i änd'lsän pa Gätt-
 länsku, um de änd int jär bak av bröidaig — sum
 bräukt var sundarbrutä i bitar. Ta än säkabit
 bi brännväensbröi, ta än bakälsä bi brännväens-
 bröi u s. v. u ärdä härlellar si nek ifran clän
 gamlä häid'n, da di bigangmadä bröi (rygbröi) bi
 tillugg ef. brännväensbröi, när di to brännväens-
 supar. Mair'n en särvt goräcl har ja int rai-
 clä pa. Munkar bakäs i späis'n i munkpäimä,
 av munkdaig ef. smait, u de läggäs nük smäis
 i smait'n. Munkar jär förträffkir mat, u jär lissum
 hol immäi, för di jäsar upp undar bakningi, män,

↳ härt

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

de jär int' än gammäl matret, änt'n har tum i
 bräuk nä i nöiarä bäidar. Pankakplättar, bakäs
 pa sam väisä i plättpannar, u tumä, u mik goar
 mat, för konlös gubbar u kättingar. Pärplättar
 bakäs i pankakpannar, av smait ef. daig i späit'n,
 av fäint sundarkrämnä kokt järspärar, ef. u
 um de ikall var fäint, av rivnä kokt järspärar,
 sum väiväs pa a rivjon, u där äi väiväs sikt
 känn-ef väitäs mjöl, hili'n bjäklagar smait,
 u läggäs i pankakpannar, u bakäs, u pannu
 fäbbäs väl när de bakäs (= gräddeäs) häiv bräi var
 gang i pannu, allt ättar pannus stovlaik. De
 jär'n gammäl u letjet'n matret, sum int' kvinn-
 fälki gär si bäid me bi lag nä. Vafflar bakäs i
 vaffäljon av smait sum läggäs i vaffäljonä sam
 sum i gorädsjani, u smait'n jär i koprvärdar i mjölk
 (u sum de andrä smaitar u jär) av känsikt-mjöl
 ef. väitässikt-mjöl. Vafflar jär bjäkarä än goräl

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson, 1929, LAU

GOTL.

Frgl. 16

u jär mjaukã, u jär råukua^v u vaknã, u go ki' jebã
 när di har fãtt vaffãljanã väl me smöiv, u så än
 da lägger smöiv pa dum bill, när u jebãr dum, sått
 hular blãiv full av smöiv. Pannkakã av dãn gamb-
 lã sãnt'n, sum bakãs i spãis'n för av kãmmjõil (i
 brint pa vaitãsmjõil) sum kaitãel kãmmjõilspanka-
 kã; nå allub av vaitãsriktmjõil, sum kaitãr vaitãs-
 riktmjõilspankakã. Smait'n råitãs ihop i mjõllk
 me riktmjõil av kãmmjõil, ef vaitãsmjõil, u nå
 fötãidn me ägg u säkar i smait'n. Smait'n jär
 kumar, så att'n jär rimmã, u pannu fãttãs un-
 dar sum de kaitãr me smöiv för'n kãisar, ef u
 hållãn smait'n i pannu, så att kan lykar^v kait
 pankakospantubtrãn. När smait'n har blitit bak-
 ter pa undãrsãidlu, så mikã, att'n har stãivnã så
 mik att'n hålldar i hop, da såttãs pannkakprãiv-
 vãn (ãn aparrbur stovãr brãidlar prãiv) undar pan-
 kaku, u så smos ka i pannu, sått uppsãidlu kumar

v miliga

v Fischer

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Fagl. 16

pa pannbuktin, me ätt kämpen, u har di da goar ef.
 bra älld, u lagum älld undar pannbakpannen, sä
 rbar de int länqpa, ätt pannbaka jär i ärning, u
 bakt, u fortsättäs me fläinä. Därku byornar ka
 kein halld i kop ti' mo u bläi bakt, därku bättar
 u lebjeki ef. goarä jär a. — Ja mirms för umkring
 än 40 ti ar sinä, sä käm de än farblandsgubbä in
 hit us u vid ha mat. Vör sat häi borä u had
 sändär abor pannbakor pa borä. Da frägd Trärr-
 mor, va' n vid ha för särts mat? Glöidabauk
 bykar ja brau oum, män me istar pan, är ja
 intan vaun me — int vint vör nägän ar us
 va glöidabauk va' för, nägä, för in gubbän. pe-
 käel pa pannbaku sum rbs pa borä —
 Garäel u vafflär bakäs (= y vädeläs) pa bäggi säidlar,
 sum gorällojanä u vaffäljanä snos pa glöidlar.
 Pläktar bakäs u pa bäggi säidlar. Flänkpanka-
 hä, läggäs flänklitar i pannbaksmaitin, u bakäs,

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

sum de rbor vanliä panbakär i späisen, ef. sum nå
 för teieln, pa besparningsspäiser. Ärtbakälsör
 bakäs i panbakspannär i späiser, äi smältt
 svainärtar. Di bakäs ar fantar äutkarl'n claiq,
 sum strömläs sundar, u färmas i flair fassoner,
 u läggäs i ästrä, u for lissum kokäs i ästrä, sum
 jär kokvarmt, u for bakäs ef. kokäs där, bi' där
 di bläir bräunä u i ärning.

Ja - u så jär de än clail bjäk panbakär, sum
 bakäs i ungnar, sum löidar undar namnä: ungs-
 panbakä. För i de rbor bakungnar, nå i bespar-
 ning^{späis}ungnar, sumt i panbakspannär, u sumbliä
 äi langpannär (plätpannär) säsum: räisgröinspan-
 kakä, sum smaitn jär mjältt vaitässiktongjäl u
 räisgröin, sum kokäs läitä ef. välläs, sum de kaitor,
 i mjölk för'n gröin'n läggäs i panbaksmaitn
 i panbakspannär. Ikall de var saffranspanbakä,
 så läggäs de saffran i smaitn, så att panbakku bläir

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

gäul u gramm. Äppälpannkakä me äppälbitar i smait'n, u i blant me läit väisgröin äi, u bakäs i blant i langpannär u pankakpannär. Murrätt-pankakä, me rivnä ~~men~~ murrättär i smait'n, u murrättär ikall var kakt fyrst, för'n di näi väs fäin pa rivjan, ~~u~~ skävar sundar murrättär, i kunn skäivar. Lindbärspankakä, blandäs lindbärs^usyllt i pankaksmait'n.

Pänding bakäs (= grädläs) i pändingsfärmär av bläkplät, sum för de mäntä jär ovalä, me haug kantar pa, me umkring a halvän langä, u a kvarter braidä. Pändingän hiraidäs av mjölk, yräddä, ägg, säkar, u läit fäint bästmjait, u vält'n väisgröin, u jetäs för de mässt varmar, till stäik. Blodpänding, sum de hälläs blod i smait'n av ung kräk, sum klakfäs, så sum av kallarar u ungsväin. Blodpankakä, sum int bakäs i ungm-
n äut'n i späisar i pankakspannär, så sum de

*) lingon-

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

stor kun riktnjölspannkakär, baktäs för mikä
 av kalvblod, sum blod'n me njäl äi ^{sum} väirdäs
 i kop bi smait, u fättädläs pannu bra undar me
 smöiv - pannbutnän immäi - så att de skud
 släpp bra, när di skud väirdäs. Nä bräukäs de
 för de mästä, kokäs svarotsäupä pa kalvblod u
 gräisblods Kalvdams of kalvunt, bakäs (grädläs)
 i ungnar i päudingspännär, av de fyrst ra -
 njälki, me säkar u kryddlar äi.

För när de int fanns an ^u ypnä späisar bi stait ^{3/4 anna än}
 u kop u bak äi, of bi lag mat äi, så att när di
 bakäel u staitäel i pannspännär, så sto allkut
 pannbakspannu pa'n bräifot, sum äld'in brant
 undar. — Äm sämts matretar, sum stor
 pa gräms'in av bröi u kaka, sum haitar bakäs
 (= gräddäs) um, män sum kokäs i vatt'in, så att
 ämnä, sum de tillraicläs av, haitar bakä, så sum
 bak pallet, bak krupp-kakä, haitväggar u. s. v

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU
 GOTL.

Bak paltt, bakäd of hillraidäd di av blod, sum
 di hällod of blandäd äut me läit vatt'n i blodn,
 u lägg salt äi, u däräi röird di i hop, of reberä
 äi ryggnjäl, sätt de blai så tjäkt sum daig, sätt
 di bund hamter de me hämmar, u lägg de pa
 bakborä, u väidlarä knäd ^{äut} u vull ^{äd} mair njäl äi.
 de där, så ätt de bläi än har dar farstar daigar.
 Tin färnmäl di de ti avlang (ovalä) bullar, tik
 mindar sämblar, u de häitar ti' bak paltt. Tin
 säggäs di i vatt, ⁱⁿ u kopäs, ti där di bläer ginum-
 kaktä. Palttbröi häitar de intä jär at is traktar,
 of i Lau äut 'n "paltt". Paltt'n han skall förvaräs
 pa a kärnt fuktfräit ställä, för han har anslag
 ti mygäs föit. När'n skall jetäs, så skäräs han
 i skäivär, u värnmäs i fäkt i pankakpammär.
 De häitar i ordlyräkä: där narvar int paltt
 i mi äut'n fäkt. Fruyppakär bakt di för av
 häms hämmjäl, ~~u~~ u njäl sum di röird i hop

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

till en tjäkar daig, sått de kan bakas bullar av pa
 bakborä; in i bullar lägar di som flänktärningar
 u läik pryddpipar u löik. Pryddpipär jär föient
 sundarbrönä. Nå bakas di pa som väisä i rumnt
 bullar av siktmjöil. Bullar läggäs i kokgröitu i
 vatt'n, u kokäs u jebäs varmä, me sä's ef. dupp
 till ef. gräddä, of u sä am dupp me väl fält äi.

På fantlagsmandagän, fik än än amma' särots
 kruskakär förr. Di baktäs av sam daigän sum
 dän umtaltä, män de var int sam förmän i
 rumnt bullar, änt in flat kakär, sum var rumntä
 än sjän ät tum väidä tvärsyvar, u än träi tum
 tjäkä, me sma flänktärningar mitt äi, u di kall-
 cläs för kaitväggär, u jebäläs varmä, när di tas
 upp ör gräitu u var koktä. Di sto äia stoft fet
 pa borä, u var u en fik jebä, sä mik än ärbäklä
 me sä's till, av pud'n (= vatt'nä sum di var koktä)
 sum di var bakt äi.

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

Bak av kokar af. avkokströi, sum int kokas änti
bakas i ugnn. Daigän, sum di bakas av, röiväs
i kop av flair särbär (u de slätkä i häusallde)
i vatten, så sum: av kokt sundarstaitnä pärär, av
sumbli me skalar pa, u ryggnjail u kammjail.

De röiväs i kop till bjäkar ojästbar daig,
sätt de pum hamberäs me kärmar, u bakas änt
till tunn flat kakar, me väidläikän, än ät näi
tum, u omkring än tum bjäkä. Di skävar me än
knäiv rätär ^{ai} än läitn bit pa uppsäiden av kaku,
kärms u tvärrs, sätt de bläiv sum färkandua räu-
tär. För när di bakäil avkokströi i de stäur
bakungnar, så bakäil di så mik pa en gang, sum
di had räum me i ungnän pa ungsertän, u äll däl
upps ungnän aparrotub ti bak avkokar. Avkokar
fik sta i ungnän ti dars di blai skarp u bräu-
nä, sätt di kund brautäs sundar i bitar ättar
nitär, sum var skärnä äi dum. Ännu bakar

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

än dail avkokår i bisparningsspäisungnar.
 Avkokår bigangnäs ti lägg i kaffipannu i fylg
 me mal kaffe, för ti skou fram kaffiä (= kaffevöinär)
 sum de kaitar, u i brint pa kaffi, så kokäs de pa bört
 avkokår, män da fik drypän int hait kaffi, änt'n
 avkokår. Ättar fyrt bakningi (= grädningi) i ungor'n
 så skall di ärmu känkäs u bakäs moir, sått di bläir
 svartbräunä, u när pa brändä, män int alleläst
 ti kul. Bak finnbullar gar till pa sam väisä, sum
 krepptakår, u kokäs, u de blandäs poktor fink,
 sum jär sunderkarrvån i sone bitar & i daigån.
 Rytbullar har ja nämt pa fyrt bladä, sum de säs
 bakäs um, män di bakäs av mal ryt, sått di kan int
 väknäs ti ~~av~~ bröi of kakä.

De jär matret, sum har bigangnäs, u ärmu av
 sumbliä, sum kaitar krepptäcklar of krepptandlar.
 Daigån läggäs i häskväddar (= häskhud) u till-
 vändäs pa de väisä: ätt'n väirar i kop, antingån

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

sikt ef. kärns kärnjöil, u mjölk, ef. u så vaitäs -
mjöil, hie'n bjäklagar smait, män int så bjäkt
att de kan hanteras me hämmar, änt'n me skaid

Sij, daigän ef. smait'n väiväs äi, kökt sundar-
krändä färsklivrar, u så sundarklipptar gräs-
löik. De där sakar väiväs bra i x kop me smait'n.

När da tänkbäddar jär rhyllä u raiingärddä,
så att gormän jär bra ördum, så häiväs smait'n
in i bäddar, u läggäs i x gröitu u kokäs, ti'
cläs de bläiv köktä u jetäs mäns de jär varmt.

Ja, än yppnar gapä pa tänkbädd'n me vänsträ
handi, u halldar a säupskaid i trygrä handi, u
kar smait'n i skaidi, u häisar in i bädd'n,
när pa så mik sum de har väum, u sätter
gapä till i gän, sått int smait'n kumar änt
i gän, när läggar krepphandä i gröitu u skall
kokäs. — Angäändä rest kappittl x. har
ja int mik ti birätt um, för ja jär föidar föi

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

* grums;
innommet

Säilitt i upplöisringans baidverar.

Me bröitæur mainäs: att bröi^u/kake skapäd si
bra sum di bräckt sägä ef. att de blai sum de skud
varä. Mäin Svämmor trod att andra pund ha
bröitæur in av^{na} sum jär umbalt ef. amtäkrä för -

Lägg smörbröituggä mot bulldar u sar sum
jär gäult u skall jät si för bi'drag gurin u
mattenju ör jär a mik allmänt botmedit i slän
vägän ärmu. Smörbröituggä vill sägä: att in tuggar
rygbröitrumä u smöir i kop.

Givrusi bröi när di bläir brättä u me döiväl-
sträk äi för di int skall bläi skämclä, män di
skall ha vattin fyrst, um de skall jätter me bröi
u döivälsträk. De fyrstü sum a ko ef. bröändä
skall ha, ättar ha har kallrä, jär a skäivä bröi
me smöir^{na} (smörbröi) u sä är saltar strämning, sum
jär stäikän pa avas ristin. De bigangmäil hal
mäin mor u Svämmor.

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

När ja var i min ungdom, så var de historierne mit i svang, sum än bräukar säga, um präike sum tram-
 päd pa bröia u sinkäel i järcli, u um ja int mins
 galä — så var de a väisa um de — män, ja kan
 int bestänt minnas, sä att de kan ja tätt var osäkt
 um de var någu väisa um de — män ^{historja} var: att
 präike var sä haugfärclü^u fäin, u had sän fäin sko
 pa si, sä att när ha skud ga häim ifran häusbond-
 fällki, till sän fätti^u föräldrar, så had a fat a
 bröi (— kanik de var bäu?) av claim, till sän föräll-
 drar; män när a skud ga häim så var de a vaktin-
 väb ef. a sumpkel, sum a skud ryvar pa vägän, du
 kantäd ha bröii i vaktinväbi ef. sumpkelä, u tram-
 päd pa claim, för a int skud fa sump pa skoar;
 män väini fannäd^ä pa bröi, u ha kund int kum
 läss, u ha sank längar u löngar ner ef. djaupanä
 u djaupanä, sä att ^{ha} fjällv ef. andra ^{int} kund fa läss na
 ef. upp na, äut in ha sank hail undlar ner i järcli. —

Landsm. Upps. 2407

J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

ja har nå frågt dottri u Mågon, um di virstä:
 um de var väisä um präike, sum trampäd pa
 bröi. ja, de jär de sägd Anna, u de jär a lang
 väisä um, u ja har härt na singäs. —

Kappiblä XI. har ja int junt någ ti amtäkru
 um, u jär för de mästä, sum ja väit, utalt i kap-
 itlä XI. Bröikänn kalläs dän förä, sum jebär
 u mumsar pa bröi ef. kakå jämt u samt i millum
 maltäidar — maltäidar sägd de gamblä nå
 maltäidar. Alltut går de någä, sägd dän sum
 bakädä, när'n karstäd järski ätter i ungnän;
 ef. de går va de karm, sägd dän sum karstäd
 järski ätter i ungnän. De bläiv hävskap av
 sägd källingä, när a var bacl mjöillaus u bröi-
 laus. Skon när'n har u int har, sägd källingä,
 när ha bakt pa acbt mjöil pa en gang, sum ha
 var aigarä av. Malmor ef. källingar, di kan bak
 u jebä när di vill, u va di vill, mön kalav

Landsm. Upps. 2407
 J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16

di far jekä när di far u va di far. Uten har
vaint bröi i pusn, of ha... Säs um clän sum
jär ärliv. Kaka säkar make. Jär skall ärr
fa säi pa andrã ballar, sägd clän sum gärd
(grovv: skait) i ungnän.

Brändbröi u jungfräu-Marriebröi jär väkst-
nemn, sum finns jär, män ja kan int väderã
förklar de väkbar —

Ja- u jär me har ja försökt så gult ja har
kunt, hi gat i gineum listu, u antäkna de ja näit,
u än clail frägt mi hilt av häusfällki.

Män ja har hatt häubröidräi i blant, för ja har
tykt att listu jär kränglu, för sam frägär när pa
kemmar flair gangar, så att de lär nek än clail,
jär antäkna flair gangar(?) sum int drihöväs.

Män Lek. Klinthär bräukt sägö: de var sä mit brätter u
säkrarã, när en u sam sak ito pa flair skällar. —

Fie i Lan clän 16/12 1929. Jakob Karlsson

Landsm. Upps. 2407
J. Karlsson. 1929. LAU

GOTL.

Frgl. 16